

**Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav etnologie**

Bakalářská práce

Lenka Štrosová

**Výroční zvyky na Jindřichohradecku - současný stav a
proměny**

**Annual customs at Jindřichův Hradec - contemporary state and
alterations**

Praha, 2011

vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Krupková CSc.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. METODIKA	8
3. CHARAKTERISTIKA POUŽITÝCH PRAMENŮ	9
3. 1. ZDROJE PRAMENŮ	9
3. 2. KRITIKA LITERATURY	9
4. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ OBLASTI	12
4. 1. JINDŘICHŮV HRADEC	12
4. 2. KOSTELNÍ RADOUŇ	12
4. 3. DOLNÍ RADOUŇ	13
5. VÝVOJ ZÁJMU O NÁRODOPIS V REGIONU	14
6. ORGANIZACE PODPORUJÍCÍ ZÁJEM SPOLEČNOSTI O LIDOVOU KULTURU	16
6. 1. BÁRÁČNICKÁ OBEC KUNIFER	16
6. 2. JAROŠOVSKÁ KROJOVÁ DRUŽINA	16
6. 3. MUZEUM JINDŘICHOHRADECKA	18
7. PROMĚNY OBCE NA JINDŘICHOHRADECKU A JEJICH VLIV NA VÝROČNÍ ZVYKY A OBYČEJE V REGIONU	20
8. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVYKY NA JINDŘICHOHRADECKU – JARO	24
8. 1. VYNÁŠENÍ SMRTKY	24
8. 2. VELIKONOCE	25
8. 2. 1. POMLÁZKA	27
8. 2. 2. VELIKONOČNÍ OBCHŮZKA KOSTELNÍ RADOUNI	29
8. 2. 3. „ŠPAČEK“	30
8. 2. 4. KRASLICE	30
8. 3. PÁLENÍ ČARODĚJNIC – FILIPOJAKUBSKÁ NOC	32
8. 4. STAVĚNÍ MÁJE	34
8. 4. 1. STAVĚNÍ MÁJE V KOSTELNÍ RADOUNI	35
9. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVYKY NA JINDŘICHOHRADECKU – LÉTO	36
9. 1. DOŽÍNKY	36
9. 2. POUTĚ	37
9. 2. 1. JINDŘICHOHRADECKÁ PORCINKULE	37
9. 2. 2. POUŤ V KOSTELNÍ A DOLNÍ RADOUNI	38

10. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVYKY NA JINDŘICHOHRADECKU – PODZIM	40
10. 1. PAMÁTKA VŠECH ZESNULÝCH – DUŠIČKY	40
11. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVYKY NA JINDŘICHOHRADECKU – ZIMA	41
11. 1. ADVENT	41
11. 2. SVATÝ MIKULÁŠ - MIKULÁŠSKÁ OBCHŮZKA	42
11. 3. VÁNOCE – ŠTĚDRÝ DEN	44
11. 4. KOLEDA A KOLEDOVÁNÍ	46
11. 5. NOVÝ ROK – SILVESTR	49
11. 6. TŘI KRÁLOVÉ	49
11. 7. MASOPUST	50
11. 7. 1. MASOPUST V JINDŘICHOVĚ HRADCI	52
11. 7. 2. MASOPUST V BŘILICÍCH	53
11. 7. 3. MASOPUST V KOSTELNÍ RADOUNI	55
12. ZÁVĚR	57
13. POUŽITÉ ZDROJE	58
13. 1. LITERATURA	60
13. 2. INTERNETOVÉ ZDROJE	60
14. SEZNAM PŘÍLOH	62
14. 1. DOTAZNÍK	63
14. 2. SEZNAM RESPONDENTŮ	64
14. 3. MAPA ZKOUMANÉ OBLASTI	65
14. 4. FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA	66

1. ÚVOD

Výroční zvyky a obyčeje jsou organickou součástí lidové kultury a národního dědictví. Přes svou obrovskou rozmanitost mají, stejně jako celá duchovní kultura, mnoho společných prvků a analogií s kulturami evropských i mimoevropských národů. Na českém území existují obyčeje, které jsou rozšířeny univerzálně¹ a obyčeje geograficky omezené². V 19. století, ze kterého badatelé čerpají nejvíce informací, zaznamenáváme u výročních obyčejů výraznou geografickou diferenciaci. Avšak ve skutečnosti se jedná spíše o rozdíly v životnosti konkrétních obyčejů a zvyků, která se liší nejen mezi regiony, ale dokonce i mezi sousedícími obcemi.

V životě obyvatel obcí na Jindřichohradecku hraje dodnes lidová tradice důležitou roli. Ve většině vesnic tvoří dodržované výroční zvyky a obyčeje a s nimi spojené taneční zábavy hlavní náplň kulturního života a zábavy obyvatel obce. Tyto akce jsou také zároveň příležitostí k setkání rodiny, příbuzných, sousedů a přátel.

Avšak pro všechny do současnosti provozované lidové obyčeje je charakteristická změna funkčních souvislostí. Ta byla způsobena vlivem nových ekonomických, společenských a kulturních podmínek. Jejich působením vymizely původní magické, obřadní a náboženské funkce a do popředí vystoupily aspekty komunikační, reprezentační a společensko-integrační. Se změnou a posuny funkcí přestala být pocíťována potřeba dodržování tradiční formy obyčejů, a proto došlo ve většině případů k jejímu zjednodušení.

Cílem mé práce bylo zmapovat výskyt a podobu dochovaných výročních obyčejů a zvyků ve vybrané části Jindřichohradeckého regionu. Pro obsáhlost tématu jsem se rozhodla pro výběr dvou obcí a jednoho města³, které mi posloužily jako vzorek pro důkladnější zkoumání výskytu výročních zvyků a obyčejů.

Ve své práci vycházím z komparace výsledků dotazníkového šetření provedeného v roce 1996 Jindřichohradeckým muzeem a mými dotazníky z roku 2010. Na základě zhodnocení výsledků mých dotazníků jsem v průběhu roku 2010 a v roce 2011, vedla řízené rozhovory s obyvateli vybraných obcí a účastnila se několika konaných obyčejů.

¹ Například masopustní obchůzka, velikonoční koleda, mikulášská obchůzka.

² Například obchůzky Barborek

³ Obec Kostelní Radouň, Dolní Radouň a město Jindřichův Hradec

Pokusila jsem se o zachycení a popis současné podoby výročních obyčejů ve zvolené lokalitě.

V současnosti k obecně rozšířeným zvykům patří masopustní obchůzka, velikonoční koleda, stavění máje, pálení čarodějnic, poutě, Dušičky, mikulášská obchůzka, zvyky a obyčeje konané ve vánočním období a oslava Nového roku, tedy Silvestr.⁴ Ve své práci se tedy věnuji pouze těm zvykům a obyčejům, které se na Jindřichohradecku udržely do dnešní doby.

Dále se ve své práci zabývám činností spolků a organizací, které se věnují revitalizační činnosti, která má za úkol udržet lidové zvyky a obyčeje v povědomí lidí a zabránit tak jejich zániku.

⁴ dle výsledků mého terénního výzkumu

2. METODIKA

V první fázi výzkumu jsem vycházela ze studia dostupné literatury, jíž se budu podrobněji věnovat k kapitole Kritika literatury. Seznam literatury práce obsahuje nejen práce soudobých autorů a badatelů, ale i tituly z konce 19. a počátku 20. století, mezi něž patří i několik regionálních týdníků.

Po zhodnocení dostupné literatury jsem jako výchozí bod pro svůj terénní výzkum použila dotazník, který byl koncem roku 1996 zaslán do všech obcí jindřichohradeckého regionu a jehož cílem bylo zmapovat výskyt dochovaných výročních zvyků a obyčejů. Autorkou tohoto dotazníku byla Mgr. Alexandra Zvonařová, která dodnes působí v etnografickém oddělení jindřichohradeckého muzea a která mi originály dotazníků ochotně poskytla.

Po zhodnocení výsledků dotazníků jsem zhotovila obdobný dotazníkový formulář⁵, který jsem následně použila při rozhovorech s respondenty při mém terénním výzkumu a jeho výsledky tak mohla komparovat s dotazníkem původním. Tento terénní výzkum jsem provedla v obcích Kostelní Radouň, Dolní Radouň a ve městě Jindřichův Hradec, tato místa jsem použila jako konkrétní příklady pro popis dochovaných zvyků a obyčejů ve své práci. V jednom případě jsem tento svůj zájem rozšířila o obec Břilice a to z důvodu netradičního pořádání masopstního průvodu.

Vlastní terénní výzkum jsem provedla v roce 2010, konkrétně v měsících srpnu, říjnu a prosinci. A v roce 2011 v měsících únoru, březnu a dubnu. Při svém terénním výzkumu jsem realizovala rozhovory s vybranými respondenty⁶, při nichž jsem postupně vyplnila několik dotazníkových formulářů a formou rozhovoru jsem získávala informace k provozovaným výročním zvykům a obyčejům v dané obci. Pro co největší objektivnost jsem vybrala respondenty různých věkových skupin a rozdílné profese.

Dále jsem se v rámci terénního výzkumu osobně účastnila některých konaných obyčejů, což mi bylo dobrým zdrojem informací ke zpracování daného tématu.

⁵ vzorový dotazník je zařazen v sekci Přílohy

⁶ seznam respondentů s údaji a věku, pohlaví a zaměstnání je zařazen v sekci Přílohy

3. CHARAKTERISTIKA POUŽITÝCH PRAMENŮ

3. 1. ZDROJE PRAMENŮ

Prameny k mé práci jsem nacházela především v knihovnách, v první řadě to byla knihovna a badatelna Jindřichohradeckého muzea, ve které mi bylo zpřístupněno množství potřebných dokumentů. Dále pak městská knihovna Jindřichův Hradec a městská knihovna v Praze. Dalším zdrojem pramenů mi byl internet.

3. 2. KRITIKA LITERATURY

Problematikou výročních zvyků a obyčejů se ve svých publikacích zabývá řada autorů. Informace k tomuto tématu nalezneme jak v literatuře odborné, tak populárně naučné. Obsáhlým a uceleným zdrojem informací je práce Č. Zíbrta⁷. Tato kniha je souborem tematicky uspořádaných národopisných studií, rozčleněných do osmi souborů. Nalézáme zde přehled výročních zvyků a obyčejů jak je autor zachytil na českém a slovenském území i se všemi místními specifiky. Dílo je obsáhlé a díky členění kapitol i dle regionu výskytu daných zvyků, je pro čtenáře snadné se v něm orientovat. Kapitoly jsou doplněny záznamy lidové slovesnosti, písní, koled a říkadel, čímž získáváme podrobnější představu o podobě konaného obyčeje.

V publikaci J. Langhamerové⁸ nalézáme ucelený přehled dochovaných výročních zvyků a obyčejů na českém území. Kniha je rozčleněná na čtyři sekce dle ročních období a každá kapitola je doplněna barevnými fotografiemi. V díle autorka poskytuje základní informace, které usnadňují orientaci v problematice při studiu podrobnějších pramenů.

Dílo V. Frolcové⁹ přináší kvalitně a velmi detailně zpracované téma Velikonoc na českém území. Autorka uspořádala obsah svého díla podle dní velikonočních svátků, od Květné neděle až po Velikonoční pondělí. Práce je založena nejen na

⁷ Zíbrt Čeněk, Veselé chvíle v životě lidu českého, Vyšehrad, Praha, 2006

⁸ Langhamerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, Havlíčkův Brod, 2008

⁹ Frolcová Věra, Velikonoce v české lidové kultuře, Vyšehrad, Praha, 2001

předchozích¹⁰ výzkumech, ale i na autorčiných vlastních poznatcích. Text je doplněn řadou ilustrací.

Při studiu pramenů k problematice výročních zvyků a obyčejů v jindřichohradeckém regionu nalezneme poměrně značné množství publikací ze druhé poloviny 20. století. Například Jihočeská vlastivěda¹¹ obsahuje řadu studií týkajících se změn ve společnosti, které ovlivnily život obyvatel v jihočeském kraji a měly tak dopad i na stav výročních zvyků a obyčejů. Tyto studie jsou bohatým zdrojem informací o stavu a fungování společnosti a pohledu badatelů na ni, avšak je nutné přistupovat k nim s vědomím politické situace, ve které tyto studie vznikly.

Přínosné pro zkoumané téma jsou i sborníky prací pracovníků Jihočeského muzea¹² a sborník vlastivědných prací muzea v Českých Budějovicích¹³.

Velmi dobrým zdrojem informací o historii a původním stavu výročních zvyků a obyčejů v jindřichohradeckém regionu jsou práce J. Muka¹⁴. Autor zde popisuje konání a průběh jednotlivých obřadů v konkrétních obcích, jejich místní specifika a text doplňuje úryvky z lidových písní, koled a říkadel. Tato práce obsahuje také výběr pranostik vázících se k jednotlivým obcím, což dodává autenticitu představě o lidové pověrečnosti. Články téhož autora, kterými pravidelně přispíval do týdeníku Ohlas od Nežárky jsou dokladem zájmu společnosti o národopis a dobrým pramenem ke studiu výroční obřadnosti.

Přínosným pramenem pro zkoumání původní podoby lidových zvyků a obyčejů v regionu je práce V. Charvata¹⁵. Autor zde popisuje děj a průběh jednotlivých obyčejů. Text je hojně doplněn o záznamy lidových písní, koled a pověr.

¹⁰ například práce prof. Václava Frolece

¹¹ Robek Antonín, Vařeka Josef a kol., Jihočeská vlastivěda, Národopis, Jihočeské nakladatelství České Budějovice, 1989

¹² Soukup Lubomír, Sborníček prací členů národopisného kroužku při Jihočeském muzeu XXXIX., Národopisné drobnosti z Jižních Čech, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1982

¹³ Vondrušková Alena, Jihočeské kraslice z Počátek a Jindřichohradecka, Sborník prací z Jihočeského národopisu

¹⁴ Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, Knihotiskárna Jaroslava Svobody v Jindřichově Hradci, Jindřichův Hradec, 1941

¹⁵ Charvat Vladimír, Z Českého jihu, Sbírká Jihočeského podání lidového, Praha, 1898

Důležitým pramenem, který obsahuje informace o současném zájmu společnosti o lidovou kulturu a výroční obyčeje je Jindřichohradecký vlastivědný sborník. V něm jsou publikovány studie pracovníků Jindřichohradeckého okresního muzea¹⁶ i externích badatelů.

Téma současného stavu výročních zvyků a obyčejů v jindřichohradeckém regionu zpracovala v letech 1997 – 2002 A. Zvonařová. Jedná se o studie, ve kterých autorka popisuje průběh konání jednotlivých obyčejů a přidává svou osobní zkušenost z vlastní účasti. Získáváme tak představu o moderní podobě zvyků. Práce jsou však pouze povrchní, nalézáme v nich jen popis obřadů. Autorka nesleduje vývoj zvyků a proměnu jejich funkcí.

Pro získání přehledu o současném stavu zájmu obyvatel jindřichohradeckého regionu o lidovou kulturu, zvyky a obyčeje je dobrým zdrojem informací regionální denník¹⁷. V tomto denníku pravidelně vycházejí články týkající se konání výročních obyčejů v regionu¹⁸, především pak ve městě Jindřichův Hradec.

¹⁶ například - Zvonařová Alexandra, Kraslice ve sbírkách Okresního muzea v Jindřichově Hradci, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 14 / 2002, Okresní muzeum v Jindřichově Hradci, str. – 90 – 97

¹⁷ Jindřichohradecký zpravodaj

¹⁸ například - Bajer Karel, O původu Jindřichohradecké slavnosti porcinkule, Jindřichohradecký zpravodaj, 8/ 2009

4. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ OBLASTI

4. 1. JINDŘICHŮV HRADEC

Počet obyvatel – 22 367¹⁹

Rozloha – 1943, 69 km²

Nejstarší dochovanou zmínku o městě Jindřichův Hradec máme z roku 1220, kdy město patřilo zakladateli rodu pánů z Hradce, Jindřichu I. Nejdramatičtějším rozvojem prošlo město ve druhé polovině šestnáctého století, kdy byla postavena řada měšťanských domů na náměstí a v přilehlých ulicích. Od konce sedmnáctého století začal Jindřichův Hradec ztrácet své význačné postavení. Nyní má město téměř 23 000 obyvatel a je sídlem největšího českého okresu. V roce 1950 bylo centrum města vyhlášeno městskou památkovou rezervací. V roce 1991 zde byla otevřena vysoká škola, která původně spadala pod patronát Jihočeské univerzity, později fakultu převzala Vysoká škola ekonomická v Praze.²⁰

4. 2. KOSTELNÍ RADOUŇ

Počet obyvatel – 295

Rozloha – 5, 85 km²

Vznik obce souvisí s kolonizací jihočeského kraje ve 13. a 14. století. První zmínky o osadě Kostelní Radouň jsou datovány k devadesátým letům 13. století.²¹ Zástavba v obci má dlouhou tradici, půdorysy jednotlivých gruntů mají stejnou polohu jako před staletími. V obci funguje od roku 1898 sbor dobrovolných hasičů, dále myslivecký spolek a TJ Velká Radouň. V Kostelní Radouni fungovala od roku 1683 škola, při místní farnosti. Nová budova školy byla pak postavena v roce 1886 a fungovala až do roku 1977, kdy byla úplně zrušena.²²

¹⁹ údaj k lednu 2011 - <http://www.czso.cz/> [25. 5. 2011]

²⁰ <http://jindrichuv-hradec.php5.cz/> , [25. 5. 2011]

²¹ <http://www.kostelniradoun.cz/index.php?nid=844&lid=CZ&oid=50651> [25. 5. 2011]

²² http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosteln%C3%AD_Radouň [25.5. 2011]

4. 3. DOLNÍ RADOUŇ

Počet obyvatel – 214

Rozloha – 5, 5 km²

5. VÝVOJ ZÁJMU O NÁRODOPIS V REGIONU

Druhá polovina 19. století se nesla ve znamení národního uvědomění a probuzení českého živlu. Pro tuto dobu byl typický zájem o tradiční kulturu. První významnou událostí, která zásadně ovlivnila vývoj národopisného dění v jindřichohradeckém regionu byla činnost Františka Lega²³. Ten roku 1887 uspořádal v zámecké rotundě „*Výstavu národního vyšívání a kroje z jihovýchodních Čech*“.²⁴ Tato výstava velmi ovlivnila pohled obyvatelstva regionu na lidovou kulturu a podnítila zájem jihočeských badatelů o dokumentaci jak hmotné kultury, tak lidové slovesnosti.

Následná událost, která značně ovlivnila pokračující zájem o lidovou kulturu v regionu i na celém území státu byla Jubilejní zemská výstava, pořádaná roku 1891 v Praze. Zde František Lego prezentoval „*Českou chalupu*“, vybavenou nábytkem, předměty denní potřeby a instalovanými kroji z jihočeské oblasti. Tato instalace vzbudila obrovský ohlas a její ztvárnění bylo jedním z podnětů k naplánování Národopisné výstavy československé, která se měla konat roku 1893.²⁵ Výstava byla kvůli nepříznivým okolnostem přesunuta až na rok 1895.

Zvýšený zájem o národopis podnítil pořádání tzv. krajinských výstavek jak v Čechách, tak na Moravě v letech 1892 – 1894. Jindřichův Hradec nezůstal pozadu a roku 1894 zde byla uspořádána Jindřichohradecká národopisná výstava. Avšak výstava nesplnila očekávání organizátorů.

*„ Nelze zamlčeti, že výstavka naše vůči velkému svému významu i svému výtečnému uspořádání netěšila se návštěvě, jakéž zasluhovala a jakéž právem bylo očekáváno. Výtka tato spadá bohužel zejména na účet zdejšího obecnstva- zejména některých vrstev národní naší společnosti. Kdež více lásky a podpory k věci tak eminentně národní zajisté vlasteneckou bylo povinností. “*²⁶

Začátkem 20. století se setkáváme s poklesem zájmu o lidovou kulturu v regionu. Jedním z činitelů, který udržoval zájem o zachování a sběr lidové kultury bylo Jindřichohradecké muzeum. Avšak ve 30. letech 20. století se pomalu probouzel

²³ František Lego (14. 8. 1847 – 18. 9. 1911), národopisný pracovník, zakladatel a vedoucí Jindřichohradeckého muzea

²⁴ Malach Roman, Přínos týdeníku Ohlas od Nežárky pro český národopis, Magisterská diplomová práce, str. 40, ÚEE FF MU, Ústav evropské etnologie, Filozofická fakulta, 2010

²⁵ Zíbrt Čeněk, Národopisná společnost a národopisná výstava česko- slovanská v Praze, Český lid 1, 1891, str. 104- 106

²⁶ Ohlas od Nežárky, Výstavka Národopisná v J. Hradci, 1894/ 24, č. 33, str. 267- 269

folklorní život ve městě Jarošov nad Nežárkou, kde byla roku 1937 oficiálně ustanovena Jarošovská krojová družina.²⁷

Roku 1927 se jednatelem jindřichohradeckého muzea stává Jan Muk²⁸, který se zde během svého působení²⁹, zasloužil o značné zvýšení zájmu o historii a kulturu regionu. Avšak slibně se rozvíjející aktivity usilující o obnovu tohoto zájmu byly značně narušeny obdobím fašistické okupace a obdobím II. světové války. To zasáhlo nejen do osudů většiny vlastivědných pracovníků muzea, ale bylo zastaveno i vydávání týdeníku Ohlas od Nežárky, který měl značný přínos pro národopis, zejména díky příspěvkům Františka Lega, Jana Muka a dalších.

Po skončení války navázala většina osobností na svou dřívější činnost. V první řadě je nutné jmenovat Jana Muka, který velmi aktivně přispíval do několika regionálních deníků.³⁰

Během 70. a 80. let bylo vydáno několik prací a historických sbornílů zabývajících se národopisnou tematikou, vážící se k jindřichohradeckému regionu.

V polovině 90. let 20. století se odborné oddělení Okresního muzea v Jindřichově Hradci rozhodlo dokumentovat prostřednictvím výzkumů dochované lidové zvyky v regionu. První fáze dokumentace probíhala formou dotazníků, zaslaných do 82 obcí jindřichohradeckého regionu. Tak se podařilo částečně zmapovat ty projevy lidové kultury, které se v regionu udržely. Druhou fází bylo vyhodnocení dotazníků.

V dnešní době se Okresní muzeum věnuje publikační činnosti, doplněné sezónními tematickými výstavami.

V Jindřichově Hradci také od roku 1928 působí baráčnická obec Kunifer, pořádající každoročně řadu kulturních akcí pro veřejnost.

Dodnes je aktivně činná i Jarošovská krojová družina.³¹

²⁷ Běhalová Štěpánka, Za krojem a tancem do Jarošova nad Nežárkou: národopisní pracovníci Anna Skálová, Klára Hůlková, Josef Míkl a činnost Jarošovské krojové družiny, Obec Jarošov nad Nežárkou ve spolupráci s Muzeem Jindřichohradecka, 2008

²⁸ Jan Muk – (6. leden 1901 – 20. května 1980) autor vlastivědných a historických prací, ředitel muzea Jindřichova Hradce

²⁹ nejdříve jako jednatel, později jako ředitel

³⁰ Běhalová Štěpánka, Furbach František, Vlastivědná a historická literatura o Jindřichově Hradci, Acta Historica Novodomensia III., Muzeum Jindřichohradecka, 2004, str. 15

³¹ oběma organizacím se podrobněji věnuji v kapitole Organizace podporující zájem společnosti o lidovou kulturu

6. ORGANIZACE PODPORUJÍCÍ ZÁJEM SPOLEČNOSTI O LIDOVOU KULTURU

6. 1. BARÁČNICKÁ OBEC KUNIFER

V Jindřichově Hradci vznikla baráčnická obec v roce 1928. Ta navázala svou činností na činnost tak zvané „stolní společnosti“, po které také převzala svůj název Kunifer a která fungovala již od roku 1882.³²

Baráčnická obec pravidelně pořádá v průběhu roku několik akcí, které mají za úkol představit divákům některé lidové tradice vážící se k výročním obyčejům. Jsou jimi masopust, spojený s pochováváním basy a maškarním bálem pro děti, vynášení smrtky a staročeský bál, pořádaný začátkem měsíce února. Dále se pak baráčníci angažují při akcích pravidelně pořádaných na jindřichohradeckém zámku, u speciálních příležitostí, jakým bylo například 600. výročí založení města Kardašovy Řečice v roce 2008, nebo ukázka blatských krojů na 1. ročníku Festivalu národopisných souborů z jižních Čech, konaného v roce 2009.³³

Dále pak baráčnická obec spolupracuje s Českým svazem žen, kterému pravidelně poskytuje prostory baráčnické rychty ke konání velikonočních a vánočních prodejních výstav.

O činnosti baráčnického spolku se pravidelně dozvídáme z Jindřichohradeckého deníku a Jindřichohradeckého zpravodaje.

6. 2. JAROŠOVSKÁ KROJOVÁ DRUŽINA

Po vzniku první československé republiky využila Anna Skálová, národopisná pracovnice z Jarošova vlnu zájmu o českou lidovou kulturu a folklór. Spolu s dalšími jarošovskými občany, především Josefem Miklem, jarošovským starostou a spisovatelkou Klárou Hůlkovou připravovali řadu národopisných vystoupení a slavností, jako byly máje, dožínky, ukázky selských jízd a další. Za pomoci

³² Baráčnické slavnosti v Jindřichově Hradci dne 14. května L. P. 2006, Jindřichohradecký zpravodaj, 4/ 2006, příloha Okresního muzea v Jindřichově Hradci Novum, roč. XV

³³ Jindřichohradecký zpravodaj, 2/ 2008, 1/ 2009

divadelních ochotníků nacvičovali blatské písně, zvykoslovné obřady a ukázky lidové slovesné tradice.³⁴

K vystoupením jarošovské krojové družiny docházelo od roku 1924 a roku 1937 byla Jarošovská krojová družina oficiálně ustanovena jako volné sdružení které se řídilo zásadou: „společnou prací k radostnému a krásnému cíli.“³⁵

Družina svá vystoupení neomezovala pouze na Jarošov nad Nežárkou, ale prezentovala se například i ve Strakonících, Českých Budějovicích, Jindřichově Hradci a také v Praze. Tam se roku 1948 účastnila Všeslovanské zemědělské výstavy. Velkým úspěchem jarošovské družiny byla řada živých vystoupení v Českém rozhlase v Praze, která se uskutečnila na přelomu třicátých a čtyřicátých let dvacátého století.

³⁶ Velký úspěch, který toto vysílání zaznamenalo, vedl k rozšíření repertoáru jarošovské družiny o národopisné pořady, které připravovala především Klára Hůlková. Jednalo se například o scénny „Doderky na Blatech“, „Posvícení v Jarošově“, „Jarošovská pomlázka“, „Pout“, „Májový večer“, nebo „Jihočeské Vánoce“. Avšak největšímu zájmu se těšilo představení, stávající se z pásma scének a písní s názvem „Návštěva u Rychtáře v Jarošově“. Toto představení bylo 9. března roku 1940 předvedeno v pražské Lucerně. Tam ho shlédlo na tři a půl tisíce nadšených diváků.³⁷

Činností Jarošovské krojové družiny, došlo k dochování řady dokladů místní lidové kultury a k posílení zájmu občanů o staré zvyky, písně a tance.

V padesátých letech však došlo v důsledku politických změn ke značnému útlumu a následnému ukončení činnosti družiny. Avšak v roce 2003 se podařilo vzkřísit a opětně obnovit tradici jarošovské krojové družiny. Zasloužila se o to především paní Marie Šlechtová³⁸ se skupinou nadšenců. První příležitostí, kdy se blatské kroje opět ukázaly veřejnosti bylo vítání vlaku při příležitosti výročí železnice a při průvodu

³⁴ Jarošovská krojová družina, Jindřichohradecký zpravodaj, 6/ 2008, příloha Okresního muzea v Jindřichově Hradci Novum, roč. XVII

³⁵ Běhalová Štěpánka, Za krojem a zancem do Jarošova nad Nežárkou- Národopisní pracovníci Anna Skálová, Klára Hůlková, Josef Mikl a činnost Jarošovské krojové družiny, Obec Jarošov nad Nežárkou ve spolupráci s muzeem Jindřichohradecka, 2008, str. 7- 8

³⁶ Běhalová Štěpánka, Za krojem a tancem do Jarošova nad Nežárkou- Národopisní pracovníci Anna Skálová, Klára Hůlková, Josef Mikl a činnost Jarošovské krojové družiny, Obec Jarošov nad Nežárkou ve spolupráci s muzeem Jindřichohradecka, 2008, str. 9

³⁷ Jarošovská krojová družina, Jindřichohradecký zpravodaj, 6/ 2008, příloha Okresního muzea v Jindřichově Hradci Novum, roč. XVII

³⁸ Jarošovská krojová družina, Jindřichohradecký zpravodaj, 6/ 2008, příloha Okresního muzea v Jindřichově Hradci Novum, roč. XVII

svěcení praporu pro Jarošov nad Nežárkou v roce 2003.³⁹ V dnešní době se družina účastní vystoupení v rámci nejrůznějších příležitostí v celém regionu.

6. 3. MUZEUM JINDŘICHOHRADSKA

Městské muzeum bylo v Jindřichově Hradci založeno roku 1882 na podnět Františka Lega, který návrh na jeho zřízení podal v roce 1880. Za dva roky po založení muzea a schválení stanov byly veřejnosti zpřístupněny první expozice v prostorách zámeckého archivu.

V roce 1887, když František Lego uspořádal v zámecké rotundě národopisnou výstavu s názvem “Výstava národního vyšívání a kroje z jihovýchodních Čech”, která se řadí k prvním svého druhu v Čechách. Hned následujícího roku byla jindřichohradeckým muzeem instalována další výstava s názvem “ Jubilejní hospodářská, průmyslová a živnostenská výstava jihovýchodních Čech. Oběma výstavám se dostalo kladného ohlasu a byly jedním z faktorů. Které podnítily zájem širší veřejnosti o lidovou kulturu.⁴⁰

V roce 1888 byla expozice přestěhována do budovy na Zakosteleckém náměstí, o čtyři roky později pak do obecního domu “Na váze” v Panské ulici. V letech 1898 - 1927 sídlilo muzeum v budově bývalých masných krámů, kde si expozici za necelých 30 let prohlédlo okolo 18 tisíc návštěvníků, což je přibližně čtvrtina současné roční návštěvnosti.⁴¹ Roku 1928 byla otevřena nová expozice muzea v renesanční budově bývalého jezuitského semináře na Balbínově náměstí, kde se muzejní expozice nacházejí dodnes. V roce 1951 se jindřichohradecké muzeum stalo okresním, jímž bylo s výjimkou let 1963-4 až do roku 2003, kdy se jeho zřizovatelem stal Jihočeský kraj a bylo přejmenováno na Muzeum Jindřichohradecka.⁴²

Etnografické oddělení muzejních sbírek zastupuje expozice s názvem “Měšťanská a lidová kultura”. Expozici představuje reprezentativní salón jindřichohradeckého měšťana z poloviny 19. století. Místnost je vybavená dobovým nábytkem, porcelánem, sklem, oděvními doplňky a dalšími exponáty vztahujícími se k životu měšťanské společnosti 19. století. Další částí této expozice je selská světnice z Blat,

³⁹ <http://www.jarosov.cz/druzina.php> , [13. 4. 2011]

⁴⁰ Malach Roman, Přínos týdeníku Ohlas od Nežárky pro český národopis, Magisterská diplomová práce, str. 9

⁴¹ <http://www.mjh.cz/sekce/4-o-muzeu>, [13. 4. 2011]

⁴² <http://www.mjh.cz/sekce/4-o-muzeu> [13. 4. 2011]

reprezentující venkovskou vrstvu obyvatel. Tradiční zařízení této světnice pochází z poloviny 19. století a je také doplněno o soubor blatských krojů a krojových součástí.

Od roku 1924 existuje v rámci muzea také Spolek přátel starého Jindřichova Hradce.⁴³ Od svého vzniku spolek úzce spolupracoval s jindřichohradeckým muzeem a plnil vlastně podobné úkoly jako muzejní spolky v jiných českých městech, Pracovníci muzea aktivně pracují v jeho výboru, sídlem spolku je jindřichohradecké muzeum. Spolek vydává každoročně výroční zprávu, jejíž součástí je vždy příloha se zajímavým příspěvkem k regionálním dějinám.⁴⁴

⁴³ Běhalová Štěpánka, Furbach František, Vlastivědná a historická literatura o Jindřichově Hradci, Acta Historica Novodomensia III. , Muzeum Jindřichohradecka, 2004, str. 15

⁴⁴ <http://www.mjh.cz/sekce/30-spolek-pratele-stareho-jindrichova-hradce> [13. 4. 2011]

7. PROMĚNY OBCE NA JINDŘICHOHRADECKU A JEJICH VLIV NA VÝROČNÍ ZVYKY A OBYČEJE V REGIONU

Největší změnu pro celý způsob života obyvatel na vesnicích představovala kolektivizace zemědělství. Kolektivizací zemědělství a rychle prováděnou industrializací se z vesnice ztratilo původní sociální rozvrstvení⁴⁵ a s tím samozřejmě i související vztahy mezi podřízeným a nadřízeným. Jednotlivé skupiny, především se jedná o sedláky a bohatší vrstvy venkovského obyvatelstva tvořili do značné míry i příbuzenskou skupinu. Ta vznikla ve snaze najít si životního partnera ze stejné sociální vrstvy. Se zánikem jednotlivých sociálních skupin také samozřejmě zanikly i obyčeje, které tyto vztahy posilovaly.

S kolektivizací zanikla i řada profesí, jako například koňští a obilní handlíři i další překupníci. Zmizely i městské trhy a jarmarky, které bývaly pro původní vesnici významným hospodářským činitelem. Výroční trhy byly do socializace významným prostředkem směny mezi venkovem a městem, střediskem nákupu spotřebního zboží a to nejen pro jednotlivce, nebo rodiny, ale i pro chod zemědělské usedlosti. Se zánikem těchto jevů včetně domácího hospodaření, nezbytnosti kooperace mezi jednotlivými hospodáři, nadřazenosti bohatších nad chudými a podobně zanikla také řada obyčejů a slavností, které kodifikovaly vztah vesnické chudiny k sedlákovi, doprovázely přijímání do podružství, přijímání čeledína aj. Zanikla i řada jevů v rodinném životě jako například instituce výměnkářů a to zavedením důchodového zabezpečení, ale i úpravou vlastnických vztahů. Zaniká i institucionální výběr životních partnerů, který býval zprostředkováván dohazovači a to především z důvodu zániku sociálního aspektu tohoto výběru. Dále zanikají instituce předávání majetku při svatbách a mnoho dalších projevů spojených s denním životem vesnice.

Rozvojem kolektivního hospodaření, provázeného zánikem individuálního zemědělství, mizí i jistá komplexnost znalostí řízení hospodářství. Každý soukromý zemědělec byl do jisté míry sám sobě ekonomem, veterinářem, agronomem, meteorologem apod. Tato komplexnost ve své odbornosti přestala dostačovat a byla nahrazena specializací v zemědělských družstvech. To vedlo i k zániku pověrečných představ při chovu dobytka, zajišťování prosperity úrody apod.⁴⁶

⁴⁵ např. sedlák, chalupník, domkář, podruh, obecní slouha atd.

⁴⁶ Robek Antonín, Vařeka Josef, Jihočeská vlastivěda, Jihočeské nakladatelství České Budějovice, 1987

Přestože v dnešní době je soukromé zemědělství opět rozšířeno, technologie, specializované stroje a také normy udávané veterinární a hygienickou správou a samozřejmě také normy stanovené Evropskou unií nenechávají žádný prostor pro návrat ke staré tradici. Se všeobecnou lékařskou a hygienickou péčí mizí i poslední zbytky magického a náboženského léčení, léčitelských praktik a náboženských obřadů vůbec.

Na druhou stranu se ve vesnickém společenství udržuje řada obyčejů a zvyklostí, které ovšem nabývají nového charakteru. Zvyšující se životní úroveň vyzdvihuje tradiční jevy, při kterých jedinec i skupina mohou prokázat svůj sociální vzestup. Tímto jevem jsou především nákladné svatby, doprovázené vybavením domácnosti.

Proměnou prošla i dělba práce v rodině. Zmizely techniky koňské či kravské orby a ručního obdělání půdy. Tyto práce dnes zastane, díky moderní zemědělské technice jen minimální počet pracovníků. Podobně zanikla i péče o dobytek, spojená s výrobou mléčných produktů, jež v dnešní době procházejí přísnou odbornou kontrolou.

V životě obce mají své důležité místo obyčeje výročního cyklu, které jsou slaveny buď v kruhu rodinném (Vánoce, Velikonoce..), nebo za účasti příbuzných, ale při některých obyčejích se do příprav a konání zapojí celá obec (masopust, stavění máje...). Význam ztratily hlavně obyčeje, u kterých byla v minulosti přímá vazba na hospodářství a u nichž nevznikly předpoklady pro změnu jejich základních funkcí, jedná se například o jarní procesí do polí, modlení za zdar úrody, zvonění proti mrakům, dávání zbytků štědrovečerní večeře dobytku, zvyky související s pastvou atd.⁴⁷ Tyto zvyky byly na ústupu již od konce 19. století v souvislosti s osvětovou činností, zlepšením agrotechniky a novými vědeckými poznatky. Avšak nejisté hospodářské a sociální poměry v období před socializací zemědělství zapříčinily jejich udržení zejména u nižších sociálních vrstev vesnické společnosti. Po konci druhé světové války zanikají též kolední obchůzky, které se vlivem sociálních podmínek udržovaly do poloviny 20. století. Postupem času z Jindřichohradeckých vesnic téměř vymizely štěpánští koledníci i průvody tří králů. Ty se však opět pomalu navracejí.

Nová sociální, politická i hospodářská situace měla též za následek slábnutí vlivu církve a náboženských tradic, do té doby pevně zakořeněných v životech vesnického

⁴⁷ Robek Antonín, Vařeka Josef, Jihočeská vlastivěda, Jihočeské nakladatelství České Budějovice, 1987

obyvatelstva nejen na Jindřichohradecku, ale na celém území Čech. V prvních poválečných letech můžeme vysledovat postupný zánik církevních obřadů a slavností jako byly například velikonoční procesí, svátek Božího těla aj. Církev postupně přestala zasahovat do společenského života Jindřichohradeckých vesnic. Avšak hlavně u příslušníků staré generace si náboženství stále zachovává určitý vliv. Zároveň vzniká v této době nová skupina svátků, která se postupně dostává do povědomí občanů jako součást ročního cyklu slavností. Jmenujeme zde například oslavy 1. máje, mezinárodní den žen, mezinárodní den dětí, původem novodobá je také oslava konce roku – Silvestr. Vznikají také různé kulturní kluby. Jako integrační činitel vesnické lokální společnosti se brzy po svém založení začínalo projevovat i JZD. Využívá prvky místní tradice, navazuje na ně a také vytváří zcela nové oslavy. Na společenský a kulturní život obce má vliv mnoho faktorů, jako je například vzdálenost obce od většího města, velikost obce, věková, sociální a profesní struktura obyvatelstva. Ve společenském a kulturním životě obce hraje také významnou úlohu existence kulturního domu, sokolovny, nebo hostince v obci. V těchto objektech jsou totiž pořádány různé společenské akce, jako jsou například taneční zábavy při různých příležitostech⁴⁸.

Nemalou úlohu v organizaci společenského a kulturního života hraje i existence různých místních spolků např. dobrovolní hasiči, klub žen, myslivecký spolek atd. V některých obcích a městech jsou aktivní obce baráčníků, které udržují zejména tradiční zvyky, obyčeje a s nimi spjaté zábavy. V Jindřichově Hradci působí za tímto účelem baráčnická obec Kunifer.

V životech obyvatel Jindřichohradecka hraje dodnes důležitou roli lidová tradice. V mnoha obcích tvoří tradiční taneční zábavy a provozované lidové zvyky a obyčeje hlavní pilíř vesnické společenské zábavy a aktivity. Jsou nejen příležitostmi k setkávání rodin, příbuzných a známých, ale jsou i důležitým činitelem při tvorbě a upevňování vztahů s obyvateli spřátelených obcí.

Zánik či obnova tradičních výročních obyčejů neprobíhá rovnoměrně a to jak místně, tak časově. Zatímco některé již výše zmíněné jevy tradiční lidové kultury zanikly během několika poválečných let, jiné mizí pomaleji. V jejich šíření, zániku, či znovuoživení nacházíme rozdíly i mezi sousedními vesnicemi. Mnoho obyčejů získalo novou náplň a jiné funkční souvislosti a zařadily se tak do kulturního

⁴⁸ například taneční zábava při příležitosti konce masopustu, při stavění máje atd.

kalendáře dnešní vesnice, popřípadě města. V současnosti se z tradičních obyčejů udržují masopustní obchůzky, velikonoční pomlázka, stavění májů, pálení filipojakubských ohňů, poutě, mikulášské obchůzky a tradiční vánoční zvyky. Pro všechny dodnes dochované a praktikované obyčeje je charakteristická změna funkčních souvislostí. Vlivem nových podmínek, jak ekonomických, tak společenských, vymizely původní magické a obřadní funkce a nahradily je aspekty zábavní, komunikační, estetické a reprezentační. Se změnou funkce obyčejů, přestala být pocíťována závaznost její tradiční formy, a proto došlo ve většině případů k její proměně.

8. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVYKY NA JINDŘICHOHRADECKU - JARO

8. 1. VYNÁŠENÍ SMRTKY

Obřad vynášení smrtky symbolizuje nástup jara, obrodu přírody, očistu po dlouhé zimě. Původní symbolika byla velmi vážná, spjatá s motivem lidské smrti, vyzdvihující její protiklad s životem⁴⁹. Jelikož se jedná o zvyk pohanský, byl pochopitelně jako takový ve středověku církví zakazován⁵⁰. Přes všechny zákazy se však udržel, i když často v pozměněné podobě dodnes.

Dnešní podoba tohoto rituálu má však oproti svojí původní magické, očistné funkci, pouze funkci zábavní. Změnil se kontext, aktéři obřadu i jeho funkce a slovesná složka.

„Smrt neseme ze vsi, nové léto do vsi (...)“⁵¹

Vynášení smrtky je pořádáno baráčnickou obcí Kunifer v Jindřichově Hradci, kde má podobu scénického obřadu.

Hlavním „aktérem“ v průvodu je figura smrtky, která je zhotovena ze starého šatstva a kusů látky. Na hlavě má vlasy z příze a namalovaný obličej. Figura je nesena na dřevěné kostře s tyčí v čele celého průvodu. Za ní kráčí rychtář, ponocný a dráb, následovaný soudcem v černém taláru, dalšími soudci v talárech červených a katem. Po nich jdou muzikanti a skupina smrtek s kosami. Průvod uzavírají přihlížející diváci. V tomto složení se průvod za doprovodu kapely vydává vždy v neděli odpoledne od baráčnické rychty přes Klášterskou ulici na náměstí Míru, kde se u mariánského sloupu zastaví a vybraný člen baráčnické obce pronese krátký projev objasňující historii a původ této tradice. Poté pokračuje průvod v cestě od sloupu, kolem zámku až k malému Vajgaru, kde je soudcem nad smrtkou vynes

⁴⁹ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, Havlíčkův Brod, 2008, str. 20

⁵⁰ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, Havlíčkův Brod, 2008, str. 20

⁵¹ Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, II. Rok na Hradecku, Knih tiskárna Jaroslava Svobody v Jindřichově Hradci, 1941, str. 48

rozsudek. Celý obřad je ukončen utopením smrtky ve vodách Vajgaru. Pak se průvod vrací stejnou cestou zpět k baráčnické rychtě.⁵²

Pořádáním tohoto „vystoupení“ se baráčnická obec Kunifer zaslouhuje o oživení zvyku vynášení smrtky a díky této revitalizační činnosti se zvyk dostává do povědomí diváků, kteří o jeho dřívější existenci nebyli informováni, avšak původní funkce a význam zůstává v pozadí.

8. 2. VELIKONOCE

V dobách prvního křesťanství, a dodnes v pravoslavné církvi, jsou nejvýznamnějšími svátky křesťanského roku právě Velikonoce. Jsou spojené umučením Krista, smrtí na kříži a jeho následným Zmrtvýchvstáním. Vrcholem je právě zmrtvýchvstání o Velké noci, odkud se odvíjí i samotné pojmenování celého cyklu, Velikonoce.⁵³ Proto většina obřadů, které se o Velikonocích dodržují s těmito událostmi souvisí. Slavit Velikonoce první neděli po prvním jarním úplňku stanovil roku 325 I. nicejský koncil⁵⁴. Jedná se tedy o svátky pohyblivé, přičemž neděle velikonoční může připadnout na rozmezí mezi 22. březnem a 25. dubnem.

Samotným Velikonocím předchází Pašijový týden⁵⁵, jinak nazývaný Svatý týden, nebo také „Tichý týden“, to proto, že umlkají zvony⁵⁶ „odletí do Říma“ a církev

⁵² Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Vynášení smrtky, Jindřichohradecký zpravodaj, březen, 2001/3, příloha NOVUM, roč. IX

⁵³ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, Havlíčkův Brod, 2008, str. 23

⁵⁴ Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Velikonoční pomlázka, Jindřichohradecký zpravodaj, 4, duben, 2001, příloha Novum, ročník X., bez paginace

⁵⁵ „Pašije, Slovo pašije (lat. Passio) znamená utrpení. Pašijemi jsou nazývány zprávy evangelistů o utrpení a smrti Ježíše Krista předčítané, nebo zpívané o Svatém týdnu při mešní bohoslužbě místo evangelia. Pašije tak jsou dějinami Ježíšova utrpení a jako takové tvoří spolu se vzkříšením základní obsah křesťanské vírouky. Popisují Kristovo zatčení v Getsemale, předvedení před velekněze Annáše a Kaifáše a výslech před Sanhedrinem (Synedrinem, židovskou veleradou), předvedení před Piláta a Heroda, bičování, korunování trním a odsouzení, křížovou cestu, ukřížování, smrt a uložení do hrobu. Ježíšovo utrpení a smrt jsou vyličeny ve všech čtyřech evangeliích. Ježíš v nich vystupuje jako nový velikonoční beránek, trpící služebník, o němž se píše ve Starém zákoně, jako očekávaný mesiáš, vítěz nad smrtí. V období předvelikonočního půstu jsou pašije čteny při mši na Květnou neděli a

s věřícími se hrouží do smutku⁵⁷, který předznamenává vyvrcholení liturgického roku. Prvním dnem Pašijového týdne je neděle, nazývaná Květná, která připomíná Ježíšův vjezd do města Jeruzaléma. Dalšími významnými dny Pašijového týdne jsou Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílá sobota, které představují velikonoční třídenní, tzv. triduum.

Zeleným čtvrtkem začíná první den velikonočního tridua. Připomíná Poslední večeři Kristovu a jeho přípravu na nadcházející utrpení v zahradě Getsemanské. Křesťané děkují Bohu za jeho dva dary, za eucharistii a za svátostné kněžství.⁵⁸ Dopoledne se koná biskupská ranní mše, při níž se také svěťí liturgický olej. Koná se večerní mše, bohoslužba má tři části a slaví se mše svatá.⁵⁹ Dle lidové víry se o Zeleném čtvrtku se měly jíst potraviny zelené barvy, jako například špenát nebo zelí, čímž si měl člověk zajistit zdraví do příštího roku.⁶⁰

Velký pátek je připomínkou událostí posledního dne života Kristova. Koná se velkopáteční liturgie, která má několik částí.⁶¹ Lidová víra připsala Velkému pátku představu, že právě v tento den se otevírá země, aby odkryla skryté poklady uložené v podzemí.

Bílá sobota se nazývá, dle některých názorů podle barvy rouch, do kterých se po křtu oblékali katechumeni. O Bílé sobotě se neslaví mše svatá. Věřící se mají v modlitbě a postu připravit na oslavu Velké noci.

Velikonoční noc je v liturgickém kalendáři noc mezi Bílou sobotou a nedělí Zmrtvýchvstání Páně, noc, kdy vstal z mrtvých Ježíš Kristus.

V katolické církvi je velikonoční vigilie samostatnou liturgií, která symbolicky připomíná a zpřítomňuje Kristovo zmrtvýchvstání.⁶²

velkopáteční bohoslužbě. “ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Nakladatelství Libri, Praha, 2006, str. 43)

⁵⁶ namísto zvonění zvonů se „řehtá“, vyklapává“, „hrká“ atd. – Zíbrt Čeněk, Veselé chvíle v životě lidu českého, Vyšehrad, 2006, str. 236 - 240

⁵⁷ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Nakladatelství Libri, Praha, 2006, str. 44

⁵⁸ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Nakladatelství Libri, Praha, 2006, str. 132

⁵⁹ Frolcová Věra, Velikonoce v české lidové kultuře, Vyšehrad, Praha, 2001, str. 106

⁶⁰ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Nakladatelství Libri, Praha, 2006, str. 134

⁶¹ „*Současnou římskokatolickou velkopáteční bohoslužebnou liturgií ovlivnily Nový řád z roku 1955 a reforma misálu, k níž došlo v roce 1970.*“ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Nakladatelství Libri, Praha, 2006, str. 138

⁶² Frolcová Věra, Velikonoce v české lidové kultuře, Vyšehrad, Praha, 2008, str. 55- 56

Boží hod velikonoční, tedy neděle Zmrtvýchvstání znamená konec několikatýdenního půstu. Slaví se Kristovo vzkříšení. Věřící se tak účastní dopolední bohoslužby, v tento den se samozřejmě nepracuje a rodina zasedá ke sváteční tabuli. O Božím hodě se také světily pokrmy.

S velikonočním ponděním nejsou spjaty žádné zvláštní liturgické obřady. Jelikož se jedná o první den po zmrtvýchvstání, nese se tento den v křesťanských zemích ve znamení radosti a veselí. K velikonočnímu pondělí se však váže množství lidových zvyků a obyčejů. Asi nejznámější je chození s pomlázkou, tedy velikonoční obchůzka, při které muži “mrskají” ženy pomlázkou, aby jim zajistily “omlazení”, za což jsou odměňováni výslužkou v podobě malovaných vajec, sladkostí apod.

Lidé si spojili předvelikonoční období s širokou škálou zvyků, obyčejů a pověr, které náleží nejen k výše zmíněným dnům, ale jejichž kořeny sahají do předkřesťanských dob. Tyto zvyky se vztahují především k oslavám příchodu jara. S postupem doby tato předkřesťanská vrstva splynula s vrstvou křesťanskou a vytvořila tak jeden synkretický útvar.

8. 2. 1. POMLÁZKA

„V pondělí velikonoční chodí se pomlázkou. Na pomlázku těší se netoliko drobtina, ale i ta mládež větší, dospělejší. Malí chodí o pomlázce po domech. Dostávají barevná vejce a jiné dárky. Děti zpívají:

*Hody, hody, doprovody,
dejte červený vejce.
Dyž nedáte červený,
dejte aspoň bílý,
šak vám slepička snese
za kamny v koutku
na vrbovém proutku – jiný.
Proutek se ohýbá,
slepička kokrhá,
dejte jí píti,
ona vám snese,*

*za den tři vejce. „*⁶³

Obyčej, který se na Jindřichohradecku dochoval do dnešní doby je občůzka koledníků o velikonočním pondělí. Velikonoční pondělí, jako první den po zmrtvýchvstání se vždy nesl ve znamení radosti. Pravděpodobně proto, že s pondělím nebyly spojeny žádné liturgické obřady, odehrávaly se a dodnes odehrávají právě v tento den lidové oslavy a váží se k němu mnohé zvyky a obyčeje. Chození s pomlázkou je dodnes také spojováno s omlazováním, jelikož vyšlehání pomlázkou má ženě, či dívce zajistit omlazení. Proto se velikonočnímu pondělí říkalo i Mrskaný pondělek.⁶⁴ Velikonoční občůzka je prováděna hlavně mladými muži, kteří se časně ráno vypraví na koledu po staveních ve vsi a za řádné vyšlehání ženského osazenstva jsou obdarováni nejčastěji barvenými vejci, mazancem, drobnými penězi a nechybí ani kořalka.

„Děvče dává pomlázku milenci v bílém šátku pěkně vyšívaném; někdy ještě přidává košili, mazanec plný hrozinek a p. Hoch povinen milence pomlázku o pouti vynahradiť.

*Hoši pletou „pomlázky“ vrbové. Těmi šlehají známé své na potkání, těmi také dospělejší mládenci vynucují na děvčatech pomlázku.“*⁶⁵

8. 2. 2. VELIKONOČNÍ OBCHŮZKA V KOSTELNÍ RADOUNI

⁶³ Charvat Vladimír, Z Českého Jihu, Sbirka Jihočeského podání lidového, Praha, 1898, str. 90

⁶⁴ Vavřínová Vlaburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Libri, Praha, 2006, str. 92

⁶⁵ Charvat Vladimír, Z Českého Jihu, Sbirka Jihočeského podání lidového, Praha, 1898, str. 93

„Pro ni jdou hoši v Kostelní Radouni hned ráno k děvčatům neb do různých stavení, o nichž vědí, že hospodyně mají pro ně přichystaná bílá i malovaná vajíčka. Je to chloubka chlapců, mohou-li říct, že jich hojně dostali.“⁶⁶

V Kostelní Radouni se do dnešních dnů dodržuje pondělní velikonoční obchůzka. Nejdříve si několik dní předem muži, především chlapci a muži středního věku, připraví pomlázky, které si pletou z osmi mladých vrbových proutků a jeden konec si ozdobí pestrobarevnými mašlemi.⁶⁷ Avšak najdou se i někteří, kteří si zakoupí již hotovou pomlázku. Ráno se chlapci, ale i dospělí muži vydají sami, nebo ve skupinkách na obchůzku po vsi. Někdy obchůzku vykonává i skupina dětí obojího pohlaví. Starší dívky však na koledu nechodí. Pro usnadnění a urychlení přesunů mezi staveními, si mladí chlapci někdy i vyzdobí automobil velikonočními motivy a vyrazí na koledu na čtyřech kolech. Při koledování muži odříkají krátkou koledu typu „Hody, hody, doprovody, dejte vejce malovaný“ a ženy jsou vyšlehány. Po tzv. omlazení jsou muži obdarováni výslužkou v podobě malovaných vajec, čokolád, pečiva a samozřejmě si vyslouží i nějakou tu sklenku alkoholu. V některých domácnostech také ženy a dívky přivazují mužům za vyšlehání na pomlázky stuhy.

Velikonoční obchůzka má v dnešní době pro obyvatele Kostelní Radouně funkci především zábavní. A přitom je její význam⁶⁸ chápán všemi účastníky.

Prakticky v každé domácnosti se také připravují tradiční pokrmy. Jako hlavní jídlo se často podává kuřecí, jehněčí, či králíčí maso. Mastné pokrmy se na Velikonoce připravují především z mladého masa, jelikož přetrvává pověra, že pokud člověk o velikonočních svátcích sní maso nějakého mláděte, bude mu skrze něj poskytnuta síla, zdraví a mládí.⁶⁹ Na velikonočních stolech nesmí chybět ani velikonoční nádivka zvaná „hlavička“, do které se přidávají mladé kopřivové lístky. Dále pochopitelně všelijaké pokrmy z vajec, kterých je v každé kuchyni více než obvykle. Mezi sladké velikonoční pokrmy patří Beránek, Jidáše - pečivo ve tvaru provazů, které má symbolizovat Jidášovo oběšení, nebo Boží milosti.

⁶⁶ Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, II. Rok na Hradecku., Knih tiskárna Jarolava Svobody v Jindřichově Hradci, Jindřichův Hradec, 1941, str.53

⁶⁷ Vlastní terénní výzkum – rozhovory s aktéry velikonoční obchůzky v Kostelní Radouni

⁶⁸ šlehání dívek a žen, aby „omládly“, či „neuschly“ a následné obdarování koledníků

⁶⁹ Obsah této pověry se nadále traduje, avšak spíše u starší generace obyvatel

8. 2. 3. „ŠPAČEK“

Špaček patří do velké rodiny her s pálkou, z nichž se postupně vyvinul například baseball, softball nebo cricket. Základem všech těchto her je, že se při nich míč nebo jiný předmět odpaluje úderem pálky, původně hole, nebo upraveného kusu dřeva. Hra má nesčetně variant a je doložena snad v každé kultuře. Pravidla hry pak nejsou pevně ustálena a liší se nejen regionálně, ale i obci od obce.⁷⁰

V Kostelní Radouni se o velikonočním pondělí udržela hra „špaček“. Nejprve se utvoří dva týmy, složené z mužů přibližně ve věku 14- 45 let. Špačka představuje dřevěný kolík položený na dvou cihlách. Ten se odpaluje dřevěnou pálkou a každý tým má tři pokusy. První určený tým odpaluje „špačka“, přičemž druhý tým se ho snaží zachytit do kbelíků. Pokud se jim to nepodaří, měří se vzdálenost dopadu „špačka“ od místa odpalu. Poražený tým musí platit vítězi rundu v hostinci, nebo jinou formou zaplatit za svou prohru.⁷¹

Tato hra plní funkci zábavní a je obyvateli Kostelní Radouně velmi oblíbená.

8. 2. 4. KRASLICE

Kraslice tvoří svébytnou složku lidového výtvarného umění a především jsou to předměty umělecky a technicky zajímavé. Ve sbírkách Okresního muzea v Jindřichově Hradci je uloženo přes pět set kusů kraslic zdobených různými technikami. Základ této sbírky položil František Lego⁷². Stalo se tak u příležitosti sběru exponátů pro Národopisnou výstavu konanou v Jindřichově Hradci roku 1894 od 29. července do 8. srpna.⁷³ K dalšímu obohacení sbírky došlo díky národopisné pracovníci Anně Skálové⁷⁴, která kromě samotného sběru byla také sama tvůrkyní kraslic. Významný přírůstek ve sbírkách kraslic zaznamenalo Jindřichohradecké

⁷⁰ <http://www.eumusnet.com/muzeumhry/katalog/detail.php?cislo=4> [5. 5. 2011]

⁷¹ Vlastní terénní výzkum – účast při konání hry

⁷² František Lego (1847 – 1911) byl vůdčí osobností kulturního a společenského života města Jindřichova Hradce. Byl zakladatelem a pracovníkem jindřichohradeckého městského muzea.

⁷³ Zvonařová Alexandra, Stoleté výročí národopisné výstavy v Jindřichově Hradci, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 1994/ 6, str. 58- 64

⁷⁴ Anna Skálová (1897- 1967) byla národopisná pracovníce nadregionálního významu, specializovala se na dokumentaci blatských výšivek, kraslic, lidových textilií a pečiva.

muzeum v roce 1992, kdy byl uspořádán sběr v souvislosti s velikonoční výstavou pořádanou muzeem.⁷⁵ Každým rokem se však sbírka kraslic dále rozšiřuje a to díky pravidelným sběrům v oblasti Jindřichohradeckého regionu.

„Krášlená vejce- nebo krásná ve smyslu „červená“, tak jako velikonočům se říká „červené svátky“. Je to dávný zvyk zdobiti vejce, obraz jarního obrození přírody a jejich sil plodivých, vejce, v němž se tají nový život. „⁷⁶

Kraslicemi, malovanými či červenými vejci se nazývají velikonoční vajíčka, kterými děvčata obdarovávají koledníky. Původně se zdobila vejce syrová, nejčastěji však vařená. Nejčastěji se ke zdobení vajec používala červená barva, od které je pravděpodobně odvozen název „kraslice“, protože dle většiny badatelů je původní význam slova „krásný“ slovo „červený“.⁷⁷ Červená barva ve své symbolice, mimo jiné znamená sílu schopnou obnovovat život a probouzet přírodu.

Zdobení vajec a jejich imitací sahá svými kořeny do hluboké minulosti, přičemž nálezy zdobených vajec máme doložené již z pravěkých pohřebišť.⁷⁸ Zdobená vejce nalézáme i v symbolice egyptské, perské, čínské i římské. V křesťanské symbolice má zdobené vejce nespočet symbolů a váží se k němu legendy z Ježíšova života, o jeho umučení, ale třeba i o skutcích Marie Magdaleny.

V jednotlivých regionech se vyvinula řada zdobných technik, díky nimž můžeme dnes určit, odkud kraslice pochází. Tvoření kraslic bylo a je doménou žen, ale v dnešní době se setkáváme i se specializovanými kurzy, kde se zájemci mohou naučit danou techniku zdobení. Vytváření kraslic v sobě nese nejen lokální, ale rodinné tradice, které díky nim mohly přetrvat do dnešní doby.

Ve sbírkách Jindřichohradeckého muzea nalézáme kraslice rozdělené dle techniky zdobení do devíti skupin. Jsou to kraslice batikované, reliéfní, leptané, s pozitivní malbou, vyškrabávané, polepované, okované a děrované. Při svém terénním výzkumu

⁷⁵ Zvonařová Alexandra, Kraslice ve sbírkách Okresního muzea v Jindřichově Hradci, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 2002/ 14, str. 91

⁷⁶ Ohlas od Nežárky, Naše kraslice do světa, ročník 70, číslo 9, 1940, str. 5

⁷⁷ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Libri, Praha, 2006, str. 230

⁷⁸ „ Na našem území pochází nejstarší doložený archeologický nálezy červeně malované skořápky se stopami geometrického ornamentu z hrobu ženy ve Velkých Hoštěrádkách a je datován lety 1020 až 1030.“ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Libri, Praha, 2006, str. 230

jsem se setkala s technikou batikovaných kraslic, tedy malovaných roztaveným voskem. Dále pak kraslice zdobené polepováním. Nejčastěji jsem se setkala s kraslicemi zdobenými rostlinným materiálem a obarvenými cibulovými slupkami.

Avšak ve většině domácností se již klasické zdobení kraslic neudrží. K obarvení vajec jsou nejčastěji používána kupovaná barviva na vejce, nejnovějším trendem jsou pak barvy gelové. Vejce jsou následně dozdobována obtisky, či samolepkami.

8. 3. PÁLENÍ ČARODĚJNIC – FILIPOJAKUBSKÁ NOC

„V Kostelní Radouni poslední den v měsíci dubnu večer scházejí se mladí i staří obyčejně na rozcestí za vesnicí, aby pálili čarodějnice. Po celém okolí září do tmavého večera na návrších ohně zapáleného chrastí a košťat, vyhazovaných do výše dětmi.“⁷⁹

Ve většině obcí na Jindřichohradecku udržel se zvyk pálení čarodějnic. Tento den připadá na 30. dubna a je již od středověku považován za den, kdy mají nečisté síly a především čarodějnice největší moc. Tato noc je také nazývána nocí filipojakubskou, v Evropě také často označována jako noc Valburžina. Tato noc také symbolizuje střed mezi jarní rovnodenností a letním slunovratem.⁸⁰

Oheň hraje v této tradici velmi významnou roli. Je to pochopitelně nejen důležitý živel, který má moc ničit, ale je chápán i jako zdroj tepla a světla a je mu přisuzována schopnost očišťovat od zlých sil. Proto ho také lidé při filipojakubské noci přeskakují.

Proti zlým silám, které v tuto noc sílily se lidé od pradávna bránili nejrůznějšími symboly a rituály. Například se před dveře domů dávaly trávové drny, přičemž počítání jednotlivých stébel mělo čarodějnicí zaměstnat až do ranních hodin, kdy již neměla moc. Dále se pak světnice kropily svěcenou vodou, nebo se před vrata zapichovalo trní, aby se čarodějnice poranila. Můžeme se setkat i s pověrou, že pokud

⁷⁹ Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, II. Rok na Hradecku, Knih tiskárna Jaroslava Svobody v Jindřichově Hradci, 1941, str. 56

⁸⁰ Langhamerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklč, Havlíčkův Brod, 2008, str.44

se bude na návsi střílet, nebo práskat biči, tento hluk všechny čarodějnice z okolí zažene.⁸¹

Zvyk pálení čarodějnic se udržel do dnešní doby, ale obsah a funkce současného pálení čarodějnic se od minulosti liší. Probíhá totiž spíše jako přátelské posezení, při kterém mají obyvatelé vesnic i měst příležitost pohovořit se sousedy a známými. Funkce zvyku je zábavní a je příležitostí pro setkávání obyvatel obce, tedy sociálně integrační.

Již několik dní před 30. dubnem se na předem určeném místě shromažďuje dříví ke stavbě hranice. Její stavbou jsou většinou pověřeni členové nějaké místní organizace jako například dobrovolní hasiči. Na vrchol hranice je připevněna postava čarodějnice vyrobená z košťat, starých hadrů a příze. V podvečer 30. dubna se pak sejdou všichni účastníci u připravené hranice a je zažehnut oheň.

Večer se obvykle nese v duchu přátelské atmosféry, opékají se uzeniny a pijí se různé druhy nápojů.

Zvyk pálení čarodějnic se do současnosti udržel, avšak zcela vymizely prvky magické a pověrečné a zvyk tak ztratil svou původní funkci. Díky organizovanému setkání sousedů se posilují vztahy v obci. Pálení čarodějnic má tedy v dnešní době zábavní a integrační funkci.

8. 4. STAVĚNÍ MÁJE

S příchodem 1. května se dodnes v téměř každé obci na Jindřichohradecku objevují májky. Tento zvyk navazuje na starou tradici stavění staročeských májů. Máj, májka, či někde mája je chápán jako symbol života, růstu, obrody přírody. Strom jako takový, je v české lidové kultuře chápán jako jeden z hlavních symbolů života⁸² a navíc u máje se přidává ještě zeleň, květy, zdobení stuhami, to vše jako symboly života, přírody, ochrany.

Májky jsou zpravidla stavěny v předvečer prvního máje na návších a náměstích. Při výběru stromu pro máj se dbá především na jeho délku, čím delší, tím lepší, neboť

⁸² Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, Havlíčkův Brod, 2008, str. 47

sousední obce mezi sebou zápolí o nejvyšší máj. Po výběru vhodného stromu, kterým je většinou smrk, se kmen očistí od větví a kůry a nechá se pouze zelený vršek. Někde se odstraní i koruna stromu a místo ní se na konec máje připevní zelený, mladý stromek. Poté se ke koruně připevní veliký věnec z chvojí, který je zavěšen za barevné stuhy, kterými je také po obvodu okrášlen. Po ozdobení je májka postavena a bezpečně uchycena. Dříve se po postavení májky konaly různé zábavy, jako například soutěž ve šplhání po májce⁸³. Vítězem se při této soutěži stal ten, kdo vylezl až k věnci a přinesl stuhu. V Kostelní Radouni se dodnes při příležitosti stavění máje koná zábava spojená s opékáním selete.

Dalším oblíbeným zvykem bývala v minulosti stavba malých májek před domy, kde bydlela svobodná děvčata. S tím také souvisel zvyk chození s májkou na první májovou neděli, kdy chlapci vyrazili s hudbou a malou májkou v ruce ke stavením, kde dívkám stavěli májky. Tento pochod byl zakončen v hospodě, kde se všichni sešli ke společnému posezení a tanci.⁸⁴

Bylo zvykem, že se májka nechávala stát až do svatodušních svátků⁸⁵, kdy byla za zvuku hudby slavnostně pokácena. Poté se konala veřejná taneční zábava. V dnešní době se však stává, že májka stojí až do nadcházejícího roku, kdy je nahrazena májkou novou.

Neodmyslitelnou součástí zvyku stavění máje je také hlídání postavené májky, neboť existuje nebezpečí podříznutí máje chlapci ze sousedních vesnic, které by znamenalo potupu pro „poškozenou“ vesnici. Novou májku si totiž již postavit nesmí. Proto jsou na hlídání májky rozdělené dozorčí služby.

8. 4. 1. STAVĚNÍ MÁJE V KOSTELNÍ RADOUNI

„V Kostelní Radouni toho večera před prvním květnem staví se u hostince máj, vysoký smrk, zbavený větví a kůry. Jen vršek je zelený, zdobený pentlemi a pod ním, ve vodorovné poloze upevněným věncem. Pyšně zírá nad vesnicí až do oné neděle

⁸³ Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Stavění a kácení májky, Jindřichohradecký zpravodaj, 6/ 2001, příloha Novum, roč. X, 6/ 2001), bez paginace

⁸⁴ Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Stavění a kácení májky, Jindřichohradecký zpravodaj, 6/ 2001, příloha Novum, roč. X, 6/ 2001), bez paginace

⁸⁵ Svatodušní svátky- čtyřicet dní po Velikonocích, připadají tak na období od konce května do počátku června

*v květnu, kdy se pak poráží a vydražuje. Obřad tento končí se v hostinci tancováním při hudbě.*⁸⁶

V Kostelní Radouni udržel se, stejně jako v mnoha obcích Jindřichohradecka zvyk stavění máje. Koná se vždy 30. května a je pořádán organizací místních dobrovolných hasičů.

Již několik dní předem visí ve vesnici plakátky s pozvánkou na tuto akci. Tradičně je vybrán pěkný, rovný a především vysoký strom, většinou smrk, který je poražen, očištěn od kůry a na vršku ozdoben mladou břízkou a věncem s pentlemi. Po postavení máje se koná zábava, při níž se peče sele, griluje, pije se pivo a další lihoviny a za zvuku kapely se tančí. Po skončení zábavy jsou vybráni hlídači májky, kteří jí i přes noc po jejím postavení střeží, aby se k ní nedostali „rivalové“ z okolních vesnic a nepodřizli jí. Chlapci z Kostelní Radouně se pak snaží o totéž v sousedních vesnicích. V dřívějších dobách se konal při stavbě máje slavnostní průvod vesnicí, ale ten se již dnes nepořádá.

Máje zůstávají příležitostí pro setkání obyvatel vesnice a společnou zábavu avšak zmizely prvky tradiční struktury obyčeje a další obyčeje se stavěním máje spojené. Do dnes je však pocíťována potřeba hlídání májky, neboť jak jsem již výše zmínila, její podřiznutí by bylo pokládáno za velkou ostudu.

⁸⁶ Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, II. Rok na Hradecku., Knihtiskárna Jaroslava Svobody v Jindřichově Hradci, 1941, str. 56

9. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVKY NA JINDŘICHOHRADECKU - LÉTO

9. 1. DOŽÍNKY

„ Dožínky slaví celá ves najednou. Týden před dožínkami pletou děvčata ohromný věnec z klasů obilí všeho druhu; do věnce vpletou i ovoce, cukrovinky a koláče. Pro dožínkový věnec, který uložen bývá v některém statku bohatším, jde chasa s muzikou. Věnec je nesen s velikou slávou do hospody; tam pověsí se u stropu. Tančící trhají při tanci věci do věnce vpletené.“⁸⁷

Dožínky, obžínky, nebo dožatá, to jsou názvy, které se v minulosti tradičně používaly jako název slavnosti konané na ukončení žní. Dožínky začínaly společnou cestou z pole, tedy v pravém slova smyslu průvodem. V čele tohoto průvodu šla děvčata, která nesla dožínkový věnec, za nimi kráčeli ostatní ženci a žnečky, kteří sebe i své pracovní nástroje ozdobili lučním kvítím. Po obřadním předání všech atributů dožínkové slavnosti hospodáři následovala veselice s hudbou, tancem a občerstvením.

Důležitou roli tu hrál také poslední snop, tedy poslední uvázaný snop obilí, kterému se říkalo baba⁸⁸ a který byl oblékán do ženských šatů. Tento snop byl obřadně předán hospodáři a uchován přes celý rok jako symbol úrody. Další důležitou součástí dožínkové slavnosti byl dožínkový věnec. Tento věnec byl uvit ze všech druhů obilí, které se hospodáři na jeho polích urodilo a vpletli do něj nejrůznější luční a polní květy. Věnec v sobě měl nést magický moc, která měla uchovat dobré zrno na příští rok. Byl proto slavnostně předán hospodáři s přednesením blahopřání k šťastným žním. Věnec byl hospodářem zavěšen do některé z hospodářských budov a tam zůstal až do jara, kdy z něj bylo zrno vydrnceno a přidáno k zrnu připravenému k setí, čímž se měl zajistit kontinuitu přírody.

V současné době se hlavně díky mechanizaci zemědělství dožínkové slavnosti ve své původní podobě a se svojí tradiční symbolikou na Jindřichohradecku prakticky nezachovaly. V Kostelní a Dolní Radouni se však tradičně po skončení žatvy koná oslava, na kterou hospodář pozve všechny, kteří se na polních pracích podíleli. Peče

⁸⁷ Charvat Vladimír, Z Českého jihu, Sběrka Jihočeského podání lidového, Praha, 1898, str. 102

⁸⁸ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, Havlíčkův Brod, 2008

se prase, nebo koza, pije pivo a všichni zúčastnění oslavují úspěšné zvládnutí několikátých denních namáhavých prací.

9. 2. POUTĚ

„ Do kostela jde toho dne, kdo jen trochu může; v mnohých staveních je jako po vymření. A toho lidu o pouti! Vždyť se říká: „Bylo tam lidí jako o pouti.“⁸⁹

Obdobím, kdy došlo k přerušení těžké práce na polích byla v minulosti pouť. Tedy oslava svátku patrona místního kostela. I když si pod slovem pouť většina lidí v dnešní době představí bujaré veselí, kolotoče a různé pochutiny, pravá náplň slova má především duchovní rozměr. Bývalo zvykem se o pouti vypravit k svatostánku světce, kterému byl kostel, nebo chrám zasvěcen. Tradice poutí byla v minulosti na Jindřichohradecku velmi oblíbená. Procesí často putovala nejen do svatostánků v regionu, ale vydávala se i do známých poutních míst, jako například do Klokot v Táboře, na Svatou horu u Příbrami, do Říмова a také do rakouského Maria Zellu.⁹⁰

Avšak pouť nebyla jen událostí církevní, ale i událostí společenskou a důležitým aspektem bylo také upevňování rodinných a sousedských vztahů. Celá obec se sešla nejenom při mši, ale také u nejrůznějších pouťových atrakcí, stánků a v neposlední řadě také v místním hostinci u večerní zábavy.

9. 2. 1. JINDŘICHOHRADECKÁ PORCINKULE

Jednou z nejvyhlášenějších poutí v regionu je Jindřichohradecká porcinkule. Název porcinkule, který se dnes běžně používá, ale není správný. Je totiž zkomoleninou latinského *portiuncule*, což v překladu znamená podíleček, neboli část pozemku.⁹¹ Do češtiny lze toto slovo překládat jako porciunkule, ale název bez „u“ je pouze zkomolenina. *Portiuncule* je název chrámu Panny Marie Andělské u Assisi. Tento chrám byl vystavěn nad modlitebnou svatého Františka z Assisi. V Jindřichově Hradci působil v minulosti řád františkánů, který 2. srpna oslavoval Pannu Marii

⁸⁹ Charvat Vladimír, *Z Českého Jihu, Sbirka Jihočeského podání lidového*, Praha, 1898, str. 101- 102

⁹⁰ Zvonařová Alexandra, *Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Poutě a porcinkule, Jindřichohradecký zpravodaj, 8/ 2001, příloha Novum, roč. X, 8/ 2001)*

⁹¹Bajer Karel, *O původu Jindřichohradecké slavnosti porciunkule, Jindřichohradecký zpravodaj, 8/ 2009, str. 13 - 15*

Andělskou slavností která se nazývala právě Portiuncule. Lidé v době konání této pouti mohli získat porciunkulové odpustky. Na bohoslužbu v dnešní době však chodí stále méně lidí. Přesto církev na tyto dny chystá vždy několik „akcí“. Vlastní den Porciunkule je vždy v sobotu. V tento den se například křtí děti. V neděli se také slouží několik mší svatých a bohoslužeb. To vše se odehrává v kostele svaté Kateřiny, protože právě v něm, přesněji na jeho jižní straně byl v 17. století vystavěn přístavek, takzvaná portiuncule.

V dnešní době, stejně jako v minulosti má zábavní část Jindřichohradecké porcinkule pro své návštěvníky připraveno plno lákadel. První srpnovou neděli tak centrum města zaplaví mnohá pouťová lákadla. Jsou jimi například různé atrakce pro děti i dospělé, stánky s občerstvením a nepřebernými pochutinami, jako jsou například rychlokvašené okurky, turecký med, točené pivo, nebo grilované klobásy a mnoho dalšího. I přes stoupající ceny atrakcí i nabízeného zboží je porcinkule oblíbeným cílem malých i velkých z celého regionu.

9. 2. 2. POUŤ V KOSTELNÍ RADOUNI A DOLNÍ RADOUNI

„ Pout' v Kostelní Radouni se koná v neděli po sv. Vítě. Sjedou se z daleka kramáři, přijedou kolotoče, střelnice, houpačky, kejklíři, perníkáři, hračkáři a vyvolavači a je tu pro zvědavé vesnické oči hotová pastva. Schází se mnoho lidí i z okolí. Chlapci kupují „pout“, kterou jsou povinni opláceti děvčatům za pomlázku velikonoční. Je zvykem, že toho dne přijíždívají návštěvy příbuzných i přátel z blízkého i dalekého okolí.“⁹²

V Kostelní Radouni se koná pout' vždy první víkend po svatém Vítu. Začíná v sobotu odpoledne, kdy děti i dospělí využívají připravených atrakcí, jako je kolotoč, horská dráha atd. Nechybí zde samozřejmě ani stánky s občerstvením a tradičními pout'ovými sladkostmi jako je cukrová vata, nebo turecký med.

Stalo se tradicí, že vždy v sobotu, před začátkem poutě, pořádají místní obyvatelé volejbalový turnaj. Sobotní večer pak patří tanci a zábavě, která se koná v místním hostinci.

⁹² Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, II. Rok na Hradecku, Knihťikárna Jaroslava Svobody v Jindřichově Hradci, 1941, str. 61

V Dolní Radouni, pořádá se pouť každoročně 15. srpna, dříve však dodržovalo se datum na svatou Marii, tedy 22. července. Koná se zde také pout'ová zábava.

10. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVKY NA JINDŘICHOHRADECKU - PODZIM

10. 1. PAMÁTKA VŠECH ZESNULÝCH – DUŠIČKY

Na datum 2. listopadu připadají Dušičky, podle katolické terminologie svátek Všech věrných zemřelých. Je to den, kdy lidé projevují úctu a vděčnost svým předkům. Podle lidové víry vystupují v předvečer Dušiček duše zemřelých předků z očiště, aby alespoň na jeden den v roce mohly si odpočinout od muk. S touto představou souvisela v minulosti samozřejmě řada tradic a pověrečných praktik. Například do lamp se namísto oleje nalávalo máslo, aby si jím duše mohly natřít spáleniny, které v očističi utrpěly. V tento večer také bylo zvykem, aby celá rodina pila studené mléko, které pomáhalo k ochlazení duší.⁹³

Zvykem, který je praktikován dodnes nejen na Jindřichohradecku, ale v celé České Republice je navštěvování hřbitovů s hroby zemřelých předků. Hroby jsou před Dušičkami upravovány, očišťovány, zdobeny věnci, květinami a svícny. Lidé se u hrobů modlí a vzpomínají na své zemřelé příbuzné.

Vedle lidového pojetí svátku Dušiček se v tento den konají samozřejmě i církevní slavnosti vážného rázu v kostelech i na hřbitovech.

„Ráno „na dušičky“ jdou skoro všickni vesničané do kostela. Dávají na mši za zemřelé příbuzné. Po bohoslužbě vyhledávají se hroby příbuzných a známých. Vzpomíná se na ně modlitbami. Děti pálí na hrobech voskové svíčky jako oběť za duše zemřelých.“⁹⁴

V Jindřichově Hradci, Kostelní i Dolní Radouni stejně jako všude na našem území, ožívají také hřbitovy, které se pod rukama pozůstalých mění na živé zahrady. Dušičky jsou také příležitostí, kdy se sejdou příbuzní a zavzpomínají na své zesnulé blízké.

⁹³ Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Památka všech zemřelých, Jindřichohradecký zpravodaj, 11/ 2001, příloha Novum, roč. X, 11/ 2001)

⁹⁴ Charvat Vladimír, Z Českého Jihu, Sbirka Jihočeského podání lidového, Praha, 1898, str. 122 - 123

11. DOCHOVANÉ VÝROČNÍ ZVKY NA JINDŘICHOHRADECKU - ZIMA

11. 1. ADVENT

Slovo advent pochází z latinského *adventus*⁹⁵, tedy v překladu do češtiny příchod. Advent chápe křesťanská liturgie jako přípravnou dobu, která předchází vánočním svátkům. V křesťanské liturgii je adventem nazývána přípravná doba, jež předchází svátkům vánočním. Začíná čtyři neděle před Vánocemi. Advent má 22 – 28 dní a první adventní neděle může připadnout na jakýkoli den mezi 27. listopadem a 3. prosincem. Křesťanské chápání času vychází z Kristova narození. Církevní rok tedy začíná v době, kdy se věřící připravují na tuto událost. Advent je proto pro věřící svátkem nejen radostného očekávání, ale i pokání a tichého rozjímání.⁹⁶ V minulosti se také dodržoval adventní půst.⁹⁷

Avšak v dnešní době jsou tyto hodnoty nahrazeny spíše honbou za hodnotnými dárky, nejkrásnějším vánočním stromkem a největším kaprem. Lidé se místo rozjímání stresují ve frontách v obchodech a poslední zbytky energie věnují „předvánočnímu“ úklidu. Ale přes to, že původní náplň adventního období je všemi těmito aktivitami odsunuta do pozadí, někdy dokonce i zapomenuta, zachovala se pro období čtyř předvánočních neděl řada zvyků a symbolů.

Například na sv. Barbory, jejíž svátek připadá na 4. prosince, uřezávají si dívky třešňové proutky, které se doma dají do nádoby s vodou a pokud do Štědrého dne větvička vykvete, znamená to, že se v nadcházejícím roce děvče provdá.⁹⁸ Dalšími adventními svátky jsou kromě sv. Barbory také svátek sv. Mikuláše, den sv. Lucie (13. prosinec) a samozřejmě Štědrý den (24. prosinec). Mezi další symboly adventního období patří adventní věnec se čtyřmi svícemi symbolizujícími čtyři adventní neděle, nebo adventní kalendář, oblíbený především u dětí. Poměrně krátkou tradici na našem území má zdobení vánočního stromčku. Přestože pro většinu z nás je právě stromek hlavním symbolem vánočních svátků, tento zvyk se do Čech dostal až na počátku 19.

⁹⁵ Vavřínová Valburga, *Abeceda Vánoc*, Krásná paní Žofie Kanyzové, Praha, 2010, str. 4

⁹⁶ Vavřínová Valburga, *Malá encyklopedie Vánoc*, Libri, Praha, 2001, str. 23

⁹⁷ „*Od roku 581 se jako adventní postní dny světilo pondělí, středa a pátek. Po celých 40 dnů se museli postit všichni řeholníci.*“ Vavřínová Valburga, *Malá encyklopedie Vánoc*, Libri, Praha, 2001, str. 34

⁹⁸ dochovaná pověra na Jindřichohradecku

století.⁹⁹ Obyčejem, který se v adventním období udržel do dnešní doby je Mikulášská obchůzka.

11. 2. SVATÝ MIKULÁŠ- MIKULÁŠSKÁ OBCHŮZKA

„ V městech do nedávna, na vsích dosud chodí Mikuláš po domech. Nechodí ovšem sám. Nezbytnými průvodčími jsou mu anděl a čert. Čert s dlouhým jazykem červeným, s řetězem a metlou; anděl nosívá v košíčku dárky. “¹⁰⁰

Svátek svatého Mikuláše, připadající na 6. prosinec, zasvětila křesťanská církev památce na legendárního biskupa Mikuláše z Myry. Podle lidové víry sestupuje svatý Mikuláš v předvečer svátku z nebe na zemi, obchází lidská obydlí a rozděljuje dárky.¹⁰¹

Obchůzka s nadílkou na svatého Mikuláše se koná v předvečer jeho svátku, tedy 5. prosince. Tím, že postava Mikuláše představuje skutečnou postavu světce z období prvního křesťanství, liší se částečně tato tradice od ostatních. Na našem území, tedy i na Jindřichohradecku, tato tradice dostala podobu křesťanského patrona, který je zobrazován, ale samozřejmě i ztělesňován jako dobrodějný, vysoký stařec s plnovousem, oděn do mitry, ornátu a třímající pozlacenou berlu v ruce. Mikuláše také doprovází bytosti nadpřirozené a to anděl a čert. Přičemž postava anděla je tradičně oděna v rouchu ve světlých barvách, s křídly a někdy i s hvězdou na čele. Čert, jako pravý opak anděla, je oděn v typicky „pekelných“ barvách a to černé, červené a nechybí ani různé zvířecí kožešiny, rohy, či dokonce kopyta. Role účastníků mikulášské obchůzky jsou pak tradičně rozdělené mezi všechny aktéry. Mikuláš jako zpovědník, čert jako vykonavatel trestu provinilců a anděl jako nezpochybnitelně kladná postava rozdává dárky.

„ V Kostelní Radouni chodí 2 „svatí“, 2 čerti, bába, dědek, koza, žid, kominík, sedlák a dráteník. “¹⁰²

⁹⁹ „ V Čechách první stromeček postavil jako překvapení pro své hosty a přátele ředitel Stavovského divadla Jan Karel Liebich o Vánocích v roce 1812 (...)“ Vavřínová Valburga, Abeceda Vánoc, Krásná paní Žofie Kanyzové, Praha, 2010, str. 44

¹⁰⁰ Charvat Vladimír, Z Českého Jihu, Sběrka Jihočeského podání lidového, Praha, 1898, str. 124 - 125

¹⁰¹ Vavřínová Valburga, Abeceda Vánoc, Krásná paní Žofie Kanyzové, Praha, 2010, str. 32

¹⁰² Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, Knihotiskárna Jaroslava Svobody v Jindřichově Hradci, 1941, str. 63

Obyčej mikulášské obchůzky se udržel i na Jindřichohradecku. Avšak v minulosti měl tento zvyk poněkud rozmanitější podobu. Konaly se zde totiž mikulášské průvody. V čele takového průvodu šly lauffři, tedy běžci oznamující obyvatelům jednotlivých stavení blížící se příchod průvodu. Ty pak následovala muzika a samotný průvod, ve kterém šlo až deset husarů, dragoun s koněm, sedlák se selkou, kominík, ras, žid, hansbuřti¹⁰³ a klapačka¹⁰⁴. Dále pak kráčeli andělé a jako poslední šel Mikuláš. Ten pak pronesl krátký proslov k hospodáři, ve kterém mu ukládal řádně pečovat o děti. Děti od Mikuláše pak dostávaly sušené ovoce, cukrovinky a za to přispěl hospodář do kasičky, kterou nesl jeden z andělů, pár drobných.

Zvyk se udržel, i když ve zjednodušené formě na vesnici i ve městě. Postavy Mikuláše, čertů a andělů obcházejí rodiny s dětmi, především s mladšími a předávají jim dárky, které předem připraví jejich rodiče. Za to jsou pak odměněni penězi a někde i sklenkou alkoholu.

Na Jindřichohradeckém sídlišti se v posledních letech rozšířil zvyk velkého dětského průvodu, který maskované postavy provází během obchůzky. V průběhu průvodu se zapalují prskavky, svíčky a někdy i malé ohňostroje.¹⁰⁵

Na svátek sv. Mikuláše se také v Jindřichově Hradci konaly mikulášské trhy, na kterých bylo možno zakoupit rozličné pečivo, sladkosti, figurky a jiné drobné hračky.

*„ V den sv. Mikuláše krámy jindřichohradeckých pekařů skýtají vsutku neobyčejný, vábivý pohled. Žádného dne v roce nespátříte v těchto krámech tolik lákavého ozdobného zboží nejrozmanitějších forem. Zboží jde rychle na odbyt, neboť je přístrojeno výhradně pro dětský svět. “*¹⁰⁶

V dnešní době se v Jindřichově Hradci konají o adventních víkendech vánoční trhy, kde návštěvníci mohou zakoupit ozdoby na stromeček, drobné hračky, šperky či se zahřát svařeným vínem nebo medovinou.

¹⁰³ Postavy hajduků chránící Mikuláše

¹⁰⁴ „Mladík v houni s tyčí ukončenou dřevěnou hlavou s velikými čelistmi, které po zatahání provázku hlučně klapaly“ – Zvonařová Alexandra, Dochované lidové zvyky na Jindřichohradecku, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 13 / 2001, str. 91

¹⁰⁵ Zvonařová Alexandra, Dochované lidové zvyky na Jindřichohradecku, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 13 / 2001, str. 91

¹⁰⁶ Čeněk Zíbrt, Veselé chvíle v životě lidu českého, Vyšehrad, Praha, 2006, str. 462

11. 3. VÁNOCE – ŠTĚDRÝ DEN

Štědrý den patří na našem území k nejvýznamnějším dnům v roce. Je chápán jako předvečer Božího Hodu a končí jím adventní období. Tím končí i půst a doba rozjímání. Podle tradice se má s první hvězdou na večerní obloze zasednout ke štědrovečerní večeři. Ta má věřícím připomínat radostnou událost narození Páně. Ke štědrovečerní večeři se také váže řada pověr, které se dodržují do dnes. Vše co se během Štědrého dne událo, mělo mít dle víry v ovlivnitelnou budoucnost magický dopad na následující rok. Štědrý den byl také nejvhodnějším dnem pro věštění budoucnosti. Po štědrovečerní večeři se obvykle chodívalo na půlnoční mši.

Hlavním bodem byla tedy štědrovečerní večeře. Obsah slavnostní tabule se pochopitelně lišil dle sociální vrstvy obyvatel. Ve městech a u bohatších vrstev obyvatel se tradiční jídelníček brzy obohacoval a rozšiřoval o nákladnější pokrmy a nápoje, jakými byla například káva či jižní ovoce.¹⁰⁷ U vesnického, nebo chudšího obyvatelstva bylo typické jíst polévku, nejčastěji z luštěnin, především pak z čočky a hrachu, které mají symbolizovat nárůst a zajištění bohatství. Následovala kaše, upravená na sladko, připravená z pohanky, jahel nebo jiné suroviny typické pro dané prostředí. V jindřichohradeckém regionu a v Jižních čechách obecně byla rozšířeným štědrovečerním pokrmem ryba. A to z důvodu existence četných rybníků na tomto území. Důkaz o tom nacházíme i ve starší literatuře. „ *Neodlučným doprovodem vánočních svátků ve městech byla vánoční ryba. Jistě však ve starém Hradci hrála roli skutečnost, že město oplývalo rybníky(...)* Naši lékaři, kteří mívají na Štědrý den službu, potvrzují, že vždycky jsou voláni k některému neopatrnému jedlíku, který se dusí kostí uvázlou v hrdle. (...) „¹⁰⁸

Na štědrovečerní tabuli nechybělo ani sušené ovoce, ořechy a čerstvá jablka, ke kterým se váže zvyk rozkrajování jablka. Komu se po rozkrojení jablka objevila uprostřed hvězda, ten měl mít v příštím roce štěstí, komu se však ukázal kříž, ten měl do roka zemřít. Dalším významným pokrmem byla vánočka a nejrůznější sladké pečivo, v bohatších domácnostech cukroví.

¹⁰⁷ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, 2008, str. 112

¹⁰⁸ Muk Jan, Vánoční zvyky na Jindřichohradecku, Život a práce Jindřichohradecka, 9/ 1959, č. 51 str. 5

Podoba dnešní typické štědrovečerní večeře podávané nejen na jindřichohradecku, ale na celém území České republiky již v sobě nenese prakticky žádné symboly. Skládá se z rybí polévky následované smaženým kaprem s bramborovým salátem. Avšak můžeme toto jídlo chápat jako jakousi obdobu tradičních míchaných pokrmů.¹⁰⁹ Na vánočním stole nesmí chybět drobné cukroví, které kromě typických kousků obohacuje každá hospodyně o originální vlastní recepty.

Nový obyčej, který nahradil tradiční štědrovečerní obyčej a hádání budoucnosti je nadělování dárků. V 19. století bylo rozdávání dárků velmi střídme a obdarovávali se především lidé z bohatších vrstev. Nezapomínalo se na děti ani na sloužící osoby. Dárky byly původně nadělovány k jeslím, ale s rozšířením zvyku vánočních stromků se dárky začaly nadělovat pod něj. V průběhu 20. století se zvyk nadělování dárků rozšířil na všechny vrstvy obyvatelstva a v průběhu dalších let se obohatil i rozměr nadílky samotné.¹¹⁰ V dnešní době je obdarovávání až přehnaně nákladné a namísto potěšení z obdarování blízké osoby se z něj stal hon za nejlepším a nejdražším dárkem.

Závěr Štědrého večera patřil cestě do kostela na půlnoční mši. Při té se připomíná narození Ježíška v betlémském chlévě. Na „půlnoční“ jak se dnes půlnoční mši říká se i dnes vypravuje značné množství lidí a to nejen věřících.

Následující den, který otevírá vlastní vánoční hody je svátek Božího Hodu Vánočního. Ten se v minulosti, stejně jako dnes slaví v rodinném kruhu svátečním obědem. Na stolech se objevuje řada pokrmů a každý se může najíst do sytosti.

Boží Hod Vánoční následuje 26. prosince svátek sv. Štěpána ke kterému se v minulosti vázalo mnoho zvyků a pověr. V dnešní době tento den slouží především k návštěvě širšího příbuzenstva, známých a přátel.

¹⁰⁹ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, 2008, str. 113

¹¹⁰ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, 2008, str. 114

11. 4. KOLEDA A KOLEDOVÁNÍ

K vánočním svátkům do dnes neodmyslitelně patří koleda. Slovo koleda je pravděpodobně odvozeno od latinského *calendae*¹¹¹, což poukazuje na kontakty Slovanů s římskou kulturou. Výklad slova koleda však býval odvozován i od latinského slova *collecta*¹¹², které v překladu znamená almužna. Ale najdeme i jiné výklady původu slova.

Význam slova koleda není v dnešní době jednoznačný, stejně jako tradice koledování i koleda sama prošla mnoha vývojovými stádii a má svá specifika regionální, historická i etnická. U slova koleda můžeme popsat několik významů současně. Je to píseň, nebo říkadlo zpívaná či recitované o různých svátcích (např. Vánoce), často obsahově spojené s křesťanskou událostí narození Ježíše Krista. Dále pak občůzka, dar či odměna za koledu, tedy výslužka vybíraná při občůzce koledníků, nebo také den, kdy se občůzka koná.

Při koledování a jevech, které ho provázejí, hrála v minulosti značnou úlohu magie. Tato magie byla orientována hlavně na hospodářskou prosperitu a spokojenost v rodinném životě. Magie se projevovala zejména jako víra v kouzelnou moc slova, popřípadě frází a formulek. Nositelem této magie byla věštebná přání, která byla provázena různými obyčejí, jejichž opomenutí znamenalo budoucí nezdár, či neúspěch v dané oblasti hospodářského, rodinného, či milostného života. Pro tyto zvykoslovné projevy je typické opakování slov, frází, nebo refrénů, která u koledních písní přetrvala do dnešní doby. Při tradování těchto zvykoslovných projevů docházelo v minulosti pouze k drobným obměnám základních formulí, jelikož silná víra v jejich účinnost brzdila obvyklou folklórní tendenci k variabilitě.

Kolední občůzky, které v dnešní době plní hlavně funkci zábavní, jsou z dřívějších doloženy jako i jako koledy žebravé. Takové koledy se konaly hlavně o Vánocích, hlavně od Štědrého dne do Tří králů, ale také na Mikuláše, Martina, Řehoře aj. Cílem takovýchto koledních občůzek bylo získání darů na provoz různých institucí, nebo dokonce k zajištění obživy koledníků. Jsou doloženy zprávy, že koledoval kupříkladu kostelník, zvoník, učitel a samozřejmě i žáci. V některých případech se žáci přestrojili za různé masky, zpívali, hráli scénky atd. Dle úctů, dochovaných v Jindřichohradeckém archívu, chodili žáci po koledě s „děťátkem“, za což byli

¹¹¹ Tyllner Lubomír, O koledách a koledování, Jihočeské Vánoce, str. 5

¹¹² Tyllner Lubomír, O koledách a koledování, Jihočeské Vánoce, str. 7

odměnění patnácti groši.¹¹³ V textech některých koled můžeme přímo narazit na motiv žebrání, ba dokonce i smlouvání o odměnu, respektive peníze.¹¹⁴

*„Tu koledu pod dva groše
nebudu zpívat,
neboť sem za ni sám groš dal,
groš chci vydělat.
Ještě vám něco slevím,
ale krejcar, víc nevím.
Hled'te poslouchat.“¹¹⁵*

Rámeček Jindřichohradeckého regionu nepochybně přesáhly písňové sborníky Adama Michny z Otradovic¹¹⁶. Ze tří Michnových kancionálů měly pro vývoj vánoční písně velký význam cykly Česká mariánská muzika (1647) a Svatoroční muzika (1661).¹¹⁷

Dle obsahu textu můžeme koledy rozdělit na původně duchovní, kterých je přibližně tři čtvrtina z celkového počtu a světské. Nejběžnějšími motivy Vánočních koled s duchovní tematikou jsou zvěstování a uvítání Ježíšova narození, cesta do Betléma, pozdravení a uvítání nového krále a také tematika darů nesených mu k této příležitosti. Tematika Ježíšova narození je pak prakticky vždy prolnta motivy jesliček, zvířat a květin, ale také projevy sociální nouze. Andělé v těchto písních

¹¹³ Tyllner Lubomír, O koledách a koledování, Jihočeské Vánoce, str. 8

¹¹⁴ Vavřínová Valburga, Malá encyklopedie Vánoc, Libri, Praha 2000, str. 94

¹¹⁵ Tyllner Lubomír, O koledách a koledování, Jihočeské Vánoce, str. 8

¹¹⁶ Adam Václav Michna z Otradovic “(30.6.1600? Jindřichův Hradec - 16.10.1676 Jindřichův Hradec)jedna z nejvýznamnějších postav české barokní hudby, proslulý jindřichohradecký varhaník a hudební pedagog, básník a hudební skladatel. Pocházel z hudebnické rodiny usazené v Jindřichově Hradci od začátku 16. století, byl patrně synem varhaníka Michala Michny a další jeho příbuzní byli trubači hradecké pevnosti Jeho nejznámější píseň je vánoční ukolébavka "Chtíc, aby spal", která se stala natolik oblíbenou, že byla pokládána za lidovou a dodnes se zpívá jako vánoční koleda. Neoficiální jindřichohradeckou hymnou a také znělkou Jihočeského festivalu Concertino Praga se stala další jeho píseň "Nebeští kavalérové". Písně tedy tvoří první část jeho tvorby. Druhou skupinu Michnových prací tvoří technicky vyspělé chrámové skladby na latinské liturgické texty, ve kterých jsou znát vlivy pozdní benátské školy.”

<http://www.czechmusic.net/klasika/michna.htm>, [20. 4. 2011]

¹¹⁷ http://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_Václav_Michna_z_Otradovic [20. 4. 2011]

zvěstují Ježíšovo narození a s tím souvisí různé muzikantské motivy, výčty hudebníků a jejich nástrojů. Ve výčtu nástrojů dominují lidovému prostředí Jižních čech nástroje nejbližší, jako například dudy, housle, klarinet atd.¹¹⁸ Příhody muzikantů, které jsou líčené v některých koledách jsou nejčastěji spojovány s basou, která bývala nejobjemnějším nástrojem lidových muzik.

*„Matěj s basou upad,
krk jí urazil,
Tonička s cimbálem
na zem porazil“.*¹¹⁹

Ve světských koledách narážíme především na kolednické texty vyjadřující žádost o koledu, kterou představují nejčastěji koláče, chléb, ovoce, ořechy či peníze. Zpěv koled byl pravidelnou součástí každé zastávky koledníků. Díky sběrateli jihočeských lidových písní Ferdinandu Sládkovi¹²⁰ jsou do dnes uchovány zápisy lidových her se zpěvy, které měly někdy ráz divadelních představení.

Zpěv tradičních blahopřejných písní někde zpestřovalo vytrubování z kostelní věže. V Jindřichohradeckém archívu můžeme proto nalézt zápisy o odměnách trubačů. Vytrubování z kostelní věže se v některých obcích dochovalo až do poloviny 20. století. Sérii zpěvných vánočních příležitostí završuje svátek Tří králů. K tomuto svátku vznikaly různé dialogové útvary či dokonce celé hry.

Některé způsoby koledování sice již vymizely, ale byly také nahrazovány obřady novými. Na staré zvyky v dnešních podmínkách sice zbývá pouze velmi málo místa, ale v právě v této nové situaci právě koledy prokázaly výjimečnou odolnost a životaschopnost. Je sice pravdou, že většina z nich se v dnešní době traduje ve značně pozměněném a okleštěném obsahu, ale ani to všechno nedokázalo přetřhat kořeny zpěvné tradice koled.

¹¹⁸ Tyllner Lubomír, O koledách a koledování, Jihočeské Vánoce, str. 8

¹¹⁹ Tyllner Lubomír, O koledách a koledování, Jihočeské Vánoce, str. 9

¹²⁰ Tyllner Lubomír, O koledách a koledování, Jihočeské Vánoce, str. 10

11. 5. NOVÝ ROK – SILVESTR

V minulosti se oslavám nového kalendářního roku nevěnovala žádná zvláštní pozornost. Oslavy Nového roku, jak je známe dnes, se na našem území rozšířili až ve 20. století. Tradice oslavovat poslední večer roku, tedy Silvestr se vyznačuje bujarými oslavami ve společnosti rodiny a přátel, hojností jídla a pití a nechybí ani různé ohňostroje. Ani jindřichohradecký region není výjimkou a oslavy příchodu nového roku zde probíhají identicky jako v ostatních regionech České republiky.

11. 6. TŘI KRÁLOVÉ

Vánoční čas končí datem 6. ledna, tedy svátkem Tří králů. Pro křesťany je to svátek zcela výjimečný. V kostelech se v tento den koná mše, která otevírá další roční epochu. Světí se významné atributy, které mají v průběhu celého roku nejen zvykový, ale i liturgický význam. Jsou jimi voda, křída, kadidlo, svatý olej a zlato. Tedy dary, které Tři králové položili Ježíškovi k nohám jako symboly světské moci.¹²¹

„Na tři krále světí se v kostele voda, které lid říká „tříkrálová“. Lid dává si ještě světiti sůl, křidu, česnek aj. Vodou vysvěcuje se stavení. Svěcená sůl dává se kravám při telení, křidou píše se na dveře K M B, česneku užívá se proti psotníku.“¹²²

S tím je spojena i obchůzka Tří králů po domech ve vsi. Při ní chodívali malí chlapci v převlečení za Tři krále, představující biblické krále Kašpara, Melichara a Baltazara. Koledníci se zastavili u každého domu, přednesli koledu a na rám dveří napsali svěcenou křidou K+M+B a datum obchůzky. Za to očekávali výslužku. Tato tradice se však na v jindřichohradeckém regionu nedochovala.

11. 7. MASOPUST

Jedním z nejživějších a nejzajímavějších lidových obyčejů, který se na Jindřichohradecku udržel je masopust, respektive závěr masopustních oslav.

¹²¹ Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, 2008, str. 116

¹²² Charvat Vladimír, Z českého jihu, Sbirka Jihočeského podání lidového, Praha, 1898, str. 75

Masopustní oslavy jsou v Čechách doloženy již ve středověku, ale je pravděpodobné, že jejich kořeny jdou až hluboko do předkřesťanských pohanských obřadů.

Masopustní oslavy nemají vlastně nic společného s liturgií a od svého počátku je jejich náplní v první řadě pobavení, oslava, veselí se sousedy a rodinou atd. Proto se proti masopustnímu veselí v minulosti vyhraňovala jak církev, tak i panovník.

Období masopustu bylo a dodnes je obdobím zabíjaček, zábav, karnevalů, plesů a svateb. Toto období trvá od svátku Tří králů, kterým končí období Vánoc, do Popeleční středy, přičemž vrchol masopustu připadá vždy na dny předcházející Popeleční středě, kterou začíná čtyřicetidenní půst, končící o Velikonocích. Data, která čas masopustu vyměřují, jsou stanovena podle dvou různých měřítek. Vánoce podle systému solárního¹²³ a Velikonoce podle systému lunárního¹²⁴. Tak může masopustní neděle připadnout na dny od 1. února až do 7. března.

Masopustní občůzky maškar představují v současnosti širokou a pestrou škálu společenské aktivity Jindřichohradeckých vesnic. Původní občůzková forma se místy změnila na průvod karnevalového charakteru, jinde zbyla pouze masopustní zábava. I dnes však nalezneme obce, kde si oslavy masopustu udržely svůj původní ráz a to i se specifickými rysy¹²⁵. Ve většině Jindřichohradeckých obcí si však tento výroční obyčej alespoň z části udržel charakter občůzky, která je někde spojována s výstupy komického a někdy i satirického obsahu.

Maškary chodí s muzikou od stavení ke stavení a prakticky všude jsou již očekávány s předem připraveným pohoštěním, ve formě chlebíčků, koblih, karbanátků, štamprliček apod. Muzikanti zahrají písničku, maškary si zatančí s domácími, popřípadě si ještě obyvatelé stavení vyslechnou různá žertovná říkání. V některých obcích, například v Břilicích se dodnes dochovala závěrečná scénka pochovávání masopustu. Počet maškar při občůzce se obec od obce liší, někde občází jen pár maškar, jinde má masopustní průvod i několik desítek účastníků.¹²⁶ V průběhu let se také pochopitelně změnilo složení maškar. Vedle klasických maškar můžeme dnes v průvodech spatřit i masky inspirované televizními seriály a filmy, karikatury politiků a jiných známých osobností, výrobky známé z televizních reklam, ale i masky reagující na různé společenské nedostatky. Avšak v žádném větším

¹²³ Solární systém sleduje v časovém vymezení oběh Země kolem Slunce

¹²⁴ Lunární systém sleduje počítání času podle oběhu Měsíce

¹²⁵ obec Břilice

¹²⁶ dle výsledků dotazníkového šetření A. Zvonařové

masopustním průvodně nesmí chybět ani masky tradiční, jako jsou například: medvěd s medvěďárem, cikánky, židi, ženich s nevěstou, bába kořenářka, či zástupci různých povolání, jako policista, lékař, holič aj. V některých obcích ¹²⁷ v dnešní době dokonce fungují specializované půjčovny masopustních masek. Společenský vývoj také přinesl změnu pořadatelů masopustního veselí. Dřívější funkci chasy přejaly v dnešní době společenské organizace, jako jsou dobrovolní hasiči, klub žen, nebo například v Jindřichově Hradci obec baráčníků Kunifer.

Hlavnímu masopustnímu veselí v lidové tradici předcházeli tzv. tučný čtvrtek, také nazývaný tučňák. Na mnoha místech se totiž konaly zabijačky a tak se mohly podávat pečeně a jiné tradiční zabijačkové pochutiny. V minulosti se totiž věřilo, že pokud bude člověk o tučném čtvrtku jíst a pít co nejvíce, bude v průběhu celého roku při síle.

Hlavní masopustní veselí začínalo o masopustní neděli, kdy se celá obec chystala do hospody k muzice. Taneční veselí zpravidla trvalo až do časných ranních hodin. V zábavě se pak pokračovalo hned o masopustním pondělí. Často se konal mužovský bál, na kterém směli tančit jen ženatí a vdané, svobodní měli zakázán vstup. Při tomto bále se praktikovaly pověry, jako například, kdo jak vysoko při tanci vyskočí, tak vysoké bude mít v daném roce obilí, len atd. Vrcholem masopustních zábav bývalo pak úterý. V úterý se konaly masopustní obchůzky a ve městech se obvykle hrála žakovská masopustní divadelní představení. Při masopustních obchůzkách se tančilo, zpívalo a žertovalo na úkor hospodářů. Účastníci byli pohoštěni něčím dobrým a dostávali také výslužku ¹²⁸, za kterou se večer pilo v hospodě.

Značným vývojem prošly na Jindřichohradecku poslední dny masopustních oslav ¹²⁹. Na rozdíl od dřívějších dob se oslavy současného masopustu odbývají většinou v průběhu jednoho až dvou dní a to v sobotu a neděli před Popeleční středou.

Průběh oslav je ve většině obcí téměř identický. Průvody maškar vyrážejí obvykle v dopoledních hodinách od místního hostince, nebo Obecního úřadu. V danou dobu dojde ke zformování průvodu, který se za zvuků kapely vydává na obchůzku vesnicí. První zastávka bývá na návsi, kde masky žádají starostu o povolení ke konání průvodu. Po svolení začne průvod obcházet jednotlivé domy v obci. U každého domu

¹²⁷ například obec Břilice a město Jindřichův Hradec

¹²⁸ Obvykle tvořená penězi, vejci, moukou, máslem, špekem, ovocem apod.

¹²⁹ Jejich podoba byla dokumentována Okresním muzeem v Jindřichově Hradci v letech 1996 – 2000

muzikanti zahrají píseň a zvou obyvatele na večerní zábavu. Na večerní zábavě se pak slaví, někde se i vyhlašují nejlepší masky průvodu. Po skončení průvodu se odchází do místního hostince na již zmiňovanou zábavu. V některých obcích například v Břilicích se hraje scénka pohřbívání masopusta.

11. 7. 1. MASOPUST V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Zajímavostí Jindřichohradeckého regionu je právě dodržování masopustu ve městě Jindřichův Hradec a to z důvodu, že masopustní oslavy bývaly spíše tradiční vesnickou zábavou. V Jindřichově Hradci je masopust každoročně pořádán již od 20. let 20. století obcí baráčníků Kunifer ve spolupráci s městským úřadem. Zde se koná nejen průvod maškar, ale i tzv. vynášení basy. Tomu však předchází maškarní bál pro dospělé, konaný v sobotu v předvečer masopustu. Masopustní průvod se koná vždy v neděli v odpoledních hodinách a účastní se ho přibližně na čtyřicet masek. Nechybí ani starosta města, vedoucí oboru školství a MěÚ a samozřejmě značné množství diváků. Nejpodstatnější rekvizitou je basa, která je nesena v čele průvodu hned za bryčkou s kapelou a masopustem. Před ní kráčí rychtář, ponocný a policajt. Za nimi dále bílá družička, dva funebráci nesoucí basu a následuje černá družička a sudí. Následuje je zbytek průvodu obsahující jak klasické, tradiční masky, tak i masky novodobé. Tradiční trasa průvodu vede od baráčnícké rychty přes ulici Klášterskou, Masarykovo náměstí, Panskou ulicí až na náměstí Míru. Na náměstí Míru průvod obejde mariánský sloup, kde se přítomným vyloží historie původu masopustních oslav a pak se pokračuje zpět Panskou ulicí na Masarykovo náměstí před budovu Střelnice. Tam dochází k pochování basy sudím. Po skončení průvodu se koná maškarní bál pro děti.¹³⁰

¹³⁰ Zvonařová Alexandra, Historie a současnost masopustních oslav na Jindřichohradecku, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 12/ 2000, Okresní muzeum Jindřichův Hradec, str. 28 – 37

11. 7. 2. MASOPUST V BŘILICÍCH

K několikadenním oslavám masopustu dochází v Jindřichohradeckém regionu v obci Břilice. Organizátory masopustu jsou zde obecní úřad a místní společenské organizace.

V sobotu kolem osmé hodiny ranní se v místním hostinci schází účastníci průvodu za účelem přestrojení a nalíčení se. Kostýmy jsou vybírány z místní bohaté zásobárny, která je každoročně doplňována o několik nových kousků. Pro zúčastněné i přihlížející je připraveno bohaté občerstvení. Před hospodou se připravuje i koňské spřežení pro masopusta a dělostřelci si chystají dělo k zahajovací střelbě.

V deset hodin vyráží průvod směrem k návsi. Jako první jde tradičně kapela, složená z harmonikářů, bubeníka a trubek. Za kapelou jede vůz tažený koňmi vezoucí masopusta. Toho představuje muž v buřince a ve fraku ozdobený barevnými pentlemi. Úvod průvodu následuje dělo s vojáky a s ním i ostatní masky průvodu. Nechybí zde medvěd s medvědářem, žid, dlouhán, kráva s řezníkem, holiči, kobyla, cikánky, prostitutky, kominík, pojízdná opékárna párků, prodejna piva, zdravotnická četa s pojízdnou ambulancí, voják Švejk, babka s nůši, čarodějnice a mnoho dalších. Když průvod dorazí na náves, masky se začnou věnovat přihlížejícím. Holiči holí, policisté zastavují kolemjdoucí a rozdávají pokuty, zdravotníci léčí různé nemoci a dokonce i operují. Jednou z nejdůležitějších postav Břilického masopustu je Dlouhán, figura, která se vytahuje do výšky a zase smršťuje a kontroluje dění masopustního veselí.

První zastavení je na návsi, kde kapela zahraje několik veselých lidových písní a masopust ze svého vozu zahájí prohlášením průvod.

„Břilicťí usedlíci, jakož i náplavy a ostatní čumilové, na vědomost vám dávám, že do naší obce zavítal tradiční masopust se svojí početnou družinou, aby zde tři dny kraloval, pil a hodoval a nakonec zde své staré kosti složil. Proto vás žádám abyste hojnou účastí svojí po celý masopust náklonnost mi projevíte ráčili se mnou pili a hodovali a nakonec i na poslední cestě doprovodili. Tímto prohlašuji břilický masopust léta páně 2000 za zahájený. Ať žije břilický masopust. Hurá!“¹³¹

¹³¹ Zvonařová Alexandra, Historie a současnost masopustních oslav na Jindřichohradecku, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 13, 2001, Okresní muzeum Jindřichův Hradec, str.33

Po úvodní řeči muzikanti opět zahrají, pak přijde na řadu výstřel z děla, kterým je oficiálně zahájen masopust. Při této příležitosti vojáci nabijí dělo, které je tvořeno železnou rourou na kolech a gumovými míči, které představují dělové koule střílí po masopustu i přihlížejících divácích. Pak pokračuje průvod po obci, u každého domu zastaví, muzika zahraje, dělo vystřelí, masopust pohovoří s hospodářem a pozve obyvatele stavení na večerní zábavu. Účastníci průvodu dostávají při každé návštěvě domu občerstvení, jako jsou koláče, koblihy, chlebíčky, štamprlička a nezřídka i peníze na večerní masopustní zábavu.

Když průvod obejde celou vesnici, přesunou se masky opět do hostince, kde se připraví večerní zábava. Na tu dorazí i nemaskovaní lidé. K tanci pak vyhrává dechovka a účastníci se baví až do pozdních nočních hodin. Druhý den odpoledne se v hostinci koná maškarní odpoledne pro děti.

V pondělí po víkendovém veselí panuje ve vesnici klid. Avšak všichni se připravují na další část masopustních oslav a tou je pohřbívání masopustu. V podvečer se opět všichni sejdou v hostinci, kde se koná taneční zábava. Úderem dvanácté vejde do sálu průvod, doprovázený smutečním maršem. V jeho čele jdou černě odění muzikanti a funebráci, kteří nesou na nosítkách ležícího masopusta, který má na obličeji masku a je přikrytý prostěradlem. Za nimi kráčí kněz s pomocníkem a na konci průvodu jdou čtyři plačky, ženy oblečené v černém, které hlasitě naříkají. Kněz s pomocníkem se postaví na pódium a přednáší smuteční řeč.

*„Věnujte chvíli ticha nad posmrtnou stránkou tohoto zesnulého Josefa Masopusta. Ten po krátkém kralování v obci náhle v těžké opilosti odešel tam, odkud není návratu. Zanechal po sobě spoustu hříšných duší a dluhů.“*¹³²

Po skončení projevu se průvod opět seřadí a odchází ze sálu. Zábava pak opět pokračuje a její účastníci se baví až do rána.

11. 7. 3. MASOPUST V KOSTELNÍ RADOUNI

„V Kostelní Radouni v pondělí masopustní chodívají maškary, oblečení muži za báby, hadrníky, muzikanty, žebráky, za kozu, s košíky, aby žebrali ve staveních peníze,

¹³² Zvonařová Alexandra, Historie a současnost masopustních oslav na Jindřichohradecku, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 13, 2001, Okresní muzeum Jindřichův Hradec, str.34

vejce, buchty neb koblihy, maso uzené. Za maškary oblékají se i ženské. Chodívají obyčejně po dvou, třech i ojedinele. Je zvykem, že neděle masoputní je pro svobodné. Jimž ženatí se do tancování nepletou, ačkoliv v hostinci také vysedávají. Tancují tehdy, když jim svobodní dají vytroubiti „sólo“. Pondělí patří ženatým, a tu zase svobodní nemohou se podle vůle vytancovati. Všichni novomanželé musí zaplatit ženským kořalku, jež je někdy příliš rozjaří.“¹³³

Masopustní oslavy se udržely i v obci Kostelní Radouň. Na masopustní zábavu zde obyvatelé zvou již několik dní předem vyvěšené plakáty. Masopust je zde pořádán sborem dobrovolných hasičů.

Masopustní obchůzka se tradičně koná v sobotu, přičemž se všichni účastníci kolem desáté hodiny dopolední sejdou v místním hostinci, aby se převlékli do masek a dle potřeby i nalíčili. Kolem poledne, když jsou všechny maškary připraveny, za zvuku muziky vyráží průvod na obchůzku po vsi. Dle tradice průvod nevynechá žádné stavení a jeho účastníci jsou za svou návštěvu odměňováni pohoštěním. K tradičním pokrmům, rozdávaným masopustnímu průvodu jsou koblihy, obložené chlebíčky, karbanátky a samozřejmě nesmí chybět ani sklenička něčeho ostřejšího. V průvodu jde také maska Kasa, do které občané Kostelní Radouň dávají peníze, které jsou použity na večerní zábavu. Kolem páté hodiny odpolední jsou navštíveny již všechny domy a účastníci průvodu se vrací zpět do hostince, kde se maškary převléknou do civilního oblečení a po příchodu ostatních občanů obce začíná večerní zábava, ke které již tradičně hraje dechová kapela „Kamenická čtyřka“.

Ve městě Jindřichův Hradec se koná masopustní průvod pod záštitou místního úřadu a baráčnické obce. Jedná se tedy o organizované vystoupení za účelem představení obyčejně přihlížejícím.

V obcích Kostelní Radouň, Břilice a Dolní Radouň je organizován masopustní průvod pod záštitou místních organizací. Masky obcházejí stavení v obci a komunikují s místními obyvateli a přihlížejícími a dostávají výslužku. Zachoval se

¹³³ Muk Jan, Národopisné obrázky z Jindřichohradecka, II. Rok na Hradecku, Knih tiskárna Jaroslava Svobody v Jindřichově Hradci, Jindřichův Hradec, 1941, str. 47

zde tedy i obyčej masopustní obchůzky. Funkce zvyku v těchto obcích je nejen zábavní, ale i sociálně integrační.

12. ZÁVĚR

Jindřichohradecký region byl v minulosti, stejně jako ostatní regiony České republiky, bohatý nepřehledným množstvím výročních zvyků a obyčejů. Avšak na lidovou tradici za posledních dvě stě let působilo hned několik faktorů, které měly za následek úpadek, změnu funkce a někdy i úplné vymizení kalendářních obyčejů. Ale pro společenský život, především na vesnici, jsou tyto obyčeje, ve kterých se prolínají prvky dávné lidové obřadnosti s novodobými oslavami a svátky, hlavní a někde dokonce jedinou složkou společenské zábavy. Přes změny funkčních souvislostí a významů většiny obyčejů jsou tyto důležitým prvkem pro udržení společenského kontaktu mezi obyvateli obce, někdy i sousedních obcí.

I díky organizacím, které se věnují revitalizační činnosti a obnově lidových tradic, se i v dnešní době můžeme setkat se výroční obřadností, která se mezi lidmi již neudržela a přetrvává právě díky této činnosti.

Ve své práci jsem se pokusila o zmapování výskytu těchto zvyků a obyčejů ve vybrané části regionu, o zachycení jejich moderní funkce a popsání současné podoby na příkladech konkrétních obcí. Nedílnou součástí mé práce bylo také prostudovat stávající materiál, věnující se k této problematice. Na základě zhodnocení tohoto materiálu a výsledcích mého terénního výzkumu vznikla tato práce, která by mohla být základním bodem pro mé další studium problematiky výskytu výročních zvyků a obyčejů v jindřichohradeckém regionu.

Přestože se může zdát, že výroční zvyky a obyčeje jsou přežitkem z minulosti, pro který se v dnešní době jen těžko hledá prostor, jsou tyto prvky lidové kultury nedílnou součástí našich životů a i když si to mnozí neuvědomují, na některých tradicích lpí a dodržují je, i když mnohdy už neznají jejich původní význam a funkci.

13. POUŽITÉ ZDROJE

13. 1. LITERATURA

Bajer Karel, O původu Jidřichohradecké slavnosti porcinkule, Jidřichohradecký zpravodaj, 8/ 2009

Běhalová Štěpánka, Furbach František, Za krojem a tancem do Jarošova nad Nežárkou, Národopisní pracovníci Anna Skálová, Klára Hůlková, Josef Mikl a činnost Jarošovské krojové družiny, Obec Jarošov nad Nažárkou ve spolupráci s Muzeem JH, 2004

Frolec Václav, Masopustní tradice, Blok, Brno, 1979

Frolcová Věra, Velikonoce v české lidové kultuře, Vyšehrad, Praha, 2001

Charvat Vladimír, Z Českého jihu, Sběrka Jihočeského podání lidového, Praha, 1898

Jílek František, Jihočeský člověk a jeho řeč, Krajské nakladatelství České Budějovice, 1961

Jidřichohradecký zpravodaj, Historie Porcinkulí, 9/ 1988, str. 16

kol. autorů: Publikace k 700. výročí o existenci obce Kostelní Radouň, OÚ Kostelní Radouň, 1996.

Langhammerová Jiřina, Čtvero ročních dob v lidové tradici, Petrklíč, Havlíčkův Brod, 2008

Malach Roman, Přínos týdeníku Ohlas od Nežárky pro český národopis, Magisterská diplomová práce, str. 40, ÚEE FF MU, Ústav evropské etnologie, Filozofická fakulta, 2010

Maurer Josef, Vánoce a nový rok v jihočeském životě prstonárodním, Ohlas od Nežárky, č. 1, ročník XIX. , Jidřichův Hradec, 4. Ledna, 1889

Muk Jan, Národopisná tradice Jidřichohradecka, Rozvoj, České Budějovice, 1940, č. 21, str. 1- 2

Ohlas od Nežárky, č. 9, ročník 17, 1887, str. 88

Ohlas od Nežárky, roč. 60, č. 38, 1930, str. 4 – 5

Ohlas od Nežárky, Naše Kraslice do světa, roč. 70, č. 9, 1940, str. 5

Pletzler Karel, Soupis historických a vlastivědných prací, Okresní muzeum v Jidřichově Hradci, 1990

Robek Antonín, Vařeka Josef a kol. , Jihočeská vlastivěda, Národopis, Jihočeské nakladatelství České Budějovice, 1989

Soukup Lubomír, Sborníček prací členů národopisného kroužku při Jihočeském muzeu XXXIX. , Národopisné drobnosti z Jižních Čech, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1982

Šprinclová Dáňa, Činnost obce baráčníků „KUNIFER“ Jindřichův Hradec, Jindřichohradecký zpravodaj, 3/ 2008, str. 18

Šprinclová Dáňa, Obec Baráčníků Kunifer Jindřichův Hradec, Jindřichohradecký zpravodaj, 1/ 2009, str. 18 – 19

Šprinclová Dáňa, Co jsou baráčníci, Jindřichohradecký zpravodaj, říjen / 2003, str. 7

Šprinclová Dáňa, Jindřichohradečtí baráčníci sklídili se svými kroji obdiv, Jindřichohradecký zpravodaj, duben/ 2003

Toufar Pavel, Český rok na vsi a ve městě, září – prosinec, Akcent, Třebíč, 2004

Toufar Pavel, Český rok na vsi a ve městě, leden - srpen, Akcent, Třebíč, 2004

Tyllner Lubomír, Jihočeské Vánoce, Nakladatelství jihočeských tiskáren, České Budějovice, 1992

Vavřinová Valburga, Malá encyklopedie Velikonoc, Libri, Praha, 2006

Vavřinová Valburga, Abeceda Vánoc, Krásná paní Žofie Kanyzové, Praha 2010

Vavřinová Valburga, Malá encyklopedie Vánoc, Libri, Praha, 2000

Vondrušková Alena, Jihočeské kraslice z Počátek a Jindřichohradecka, Sborník prací z Jihočeského národopisu, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1987

Zíbrt Čeněk, Veselé chvíle v životě lidu českého, Vyšehrad, Praha, 2006

Zvonařová Alexandra, Kraslice ve sbírkách Okresního muzea v Jindřichově Hradci, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 14 / 2002, Okresní muzeum v Jindřichově Hradci, str. – 90 – 97

Zvonařová Alexandra, Jarošovská krojová družina, Jindřichohradecký zpravodaj, 6/ 2008, příloha Novum, Muzeum Jindřichohradecka, červen 2008

Zvonařová Alexandra, Historie a současnost masopustních oslav na Jindřichohradecku, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 12/ 2000, Okresní muzeum Jindřichův Hradec, str. 28 – 37

Zvonařová Alexandra, Ať žije masopust!, Jindřichohradecký vlastivědný sborník, 14/ 2002, Muzeum v Jindřichově Hradci, str. 105 – 106

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Nový rok a Tři králové, Jindřichohradecký zpravodaj, 1/ 2001, příloha Novum, roč. X, 1/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Masopustní průvody, Jindřichohradecký zpravodaj, 2/ 2001, příloha Novum, roč. X, 2/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Vynášení smrtky, Jindřichohradecký zpravodaj, 3/ 2001, příloha Novum, roč. X, 3/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Velikonoční pomlázka, Jindřichohradecký zpravodaj, 4/ 2001, příloha Novum, roč. X, 4/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Pálení čarodějnic, Jindřichohradecký zpravodaj, 5/ 2001, příloha Novum, roč. X, 5/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Stavění a kácení májky, Jindřichohradecký zpravodaj, 6/ 2001, příloha Novum, roč. X, 6/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Svatá Markéta a dožínky, Jindřichohradecký zpravodaj, 7/ 2001, příloha Novum, roč. X, 7/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Poutě a porcinkule, Jindřichohradecký zpravodaj, 8/ 2001, příloha Novum, roč. X, 8/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Svatý Václav, Jindřichohradecký zpravodaj, 9/ 2001, příloha Novum, roč. X, 9/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Svatý František z Assisi, Jindřichohradecký zpravodaj, 10/ 2001, příloha Novum, roč. X, 10/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Památka všech zemřelých, Jindřichohradecký zpravodaj, 11/ 2001, příloha Novum, roč. X, 11/ 2001)

Zvonařová Alexandra, Církevní rok a lidové obyčeje na Jindřichohradecku, Od sv. Mikuláše ke Štědrému dnu, Jindřichohradecký zpravodaj, 12/ 2001, příloha Novum, roč. X, 12/ 2001)

13. 2. INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.czso.cz/> [25. 5. 2011]

<http://jindrichuv-hradec.php5.cz/> , [25. 5. 2011]

<http://www.kostelniradoun.cz/index.php?nid=844&lid=CZ&oid=50651> [25. 5. 2011]

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosteln%C3%AD_Radouň [25.5. 2011]

<http://www.jarosov.cz/druzina.php> , [13. 4. 2011]

<http://www.mjh.cz/sekce/4-o-muzeu>, [13. 4. 2011]

<http://www.mjh.cz/sekce/4-o-muzeu> [13. 4. 2011]

<http://www.mjh.cz/sekce/30-spolek-pratele-stareho-jindrichova-hradce> [13. 4. 2011]

<http://www.eumusnet.com/muzeumhry/katalog/detail.php?cislo=4> [5. 5. 2011]